KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

70

YIL: 6 ● OCAK 1992 ● 5000 TL.

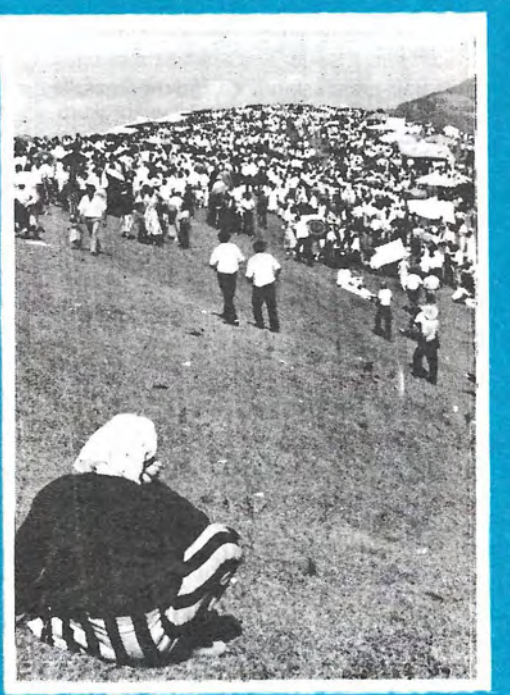

tarık dursun k.'nın romanlarında...

bu sayıda: ● şevket yücel ● mehmet cemil uğurlu ● mahmut makal ● nuri can ● osman bolulu ● hüseyin şahin ● bekir semerci ● güngör gençay ● güiseren engin ● tansu bele ● nuri can ● hasan akarsu ● elıseo diego (türkçesi: engin aşkın) ● a. didem uslu ● ergun evren ● sevgi eltan ● çiğdem sezer ● halit çakır ● m. reşat sümerkan ● muzaffer uyguner ● asım öztürk ● m. özer cıravoğlu ● hidayet karakuş ● ş. avni ölez ● ibrahim yıldız ● perihan uysal ● ahmet özer ● necmettin çakır

KIYI'dan

● 70. sayımızdayız.

70 aydan beri, siz değerli okurlarımızla birlikte olduk. Bu birlikteliğimiz, her ay kesintisiz olarak sürdü. Nisan 1986'dan Eylül 1990'a değin 16 sayfalık birikimi, söz konusu tarihten bu güne değin 32 sayfaya çıkararak sürdürdük. 32 sayfalık dergide oluşturduğumuz yepyeni bir bölümle, okurlarımızın nabzını tutmaya çalıştık. Derginin kesintisiz olarak süren tavrını, çok yönlü destekleyen mektuplar aldık. Dergimize yurdun dört bir yanından, yurtdışından gelen ürünleri, tüm okurlarımız adına inceleyip yayıma hazırladık. Bir emek ürünü, her özgün çalışma hiçbir zaman göz ardı edilmedi.

KIYI bugün ülkemizde özgün bir adı simgeliyor. Bu ad, yazın tarihindeki yerini, çok yönlü almış durumda. Dergimize ses olan tüm okurlarımızı, yeni yıla başladığımız bu sayımızla içten kutluyoruz. Değerli eğitimci - şairimiz Nabi Üçüncüoğlu adına düzenlenen şiir ödülü'nü bu yıl sonuçlandıracağız. Yarışmaya katılımlar sürmektedir. Şimdiden tüm yarışmacılara başarılar, esenlikler diliyoruz.

● Değerli okurlarımız, yaklaşık bir yıldan beri aynı düzeyde tuttuğumuz dergimizin fiyatıyla, abone koşullarında, bu sayımızla birlikte değişiklik yapmış bulunmaktayız. Dergimizin fiyatını beş bine, yıllık abonemizi de elli bine çıkarmış bulunmaktayız. Bu değişiklikten şu anda abone olan okurlarımız etkilenmeyecektir. Koşullarımız elverirse yeni yılla birlikte belli bir süre okurlarımıza kitap armağanımız olacaktır.

● Dergimiz sanatçıları kasım ayında da Trabzon Radyosunca hazırlanan, yapımcılığını **Mustafa Davutoğlu**'nun üstlendiği **"Karadeniz'de Kültür ve Sanat"** programının konuğu oldular. 11 Kasım 1991 günü değerli şairimiz **Ömer Kayaoğlu** ile bir söyleşi yayımlandı. 18 Kasımda yayımlanan programda **Mustafa Duman**'ın **"Nasrettin Hoca Karadeniz'de"** adlı yazısı **Ali Mustafa**'nın **"Uçuşan Mektup Sayfalarıyla"** şiirine, 25 Kasım 1991 günüyse **Ahmet Özer**'in **"Öğretmenlik mesleği ve edebiyatımızda öğretmen"** konusunu değerlendiren konuşması-na yer verildi. Dergimiz, ele aldığı özgün konularla kaynak olma özelliğini bundan böyle de sürdürecektir.

● **TRT Trabzon Radyosu**'nda, 10 Aralık 1991 günü yayınlanan **"Karadeniz'de Kültür ve Sanat"** programında, şair arkadaşımız **Çiğdem Sezer**'in yeni yayımlanan şiir kitabı KANADI ATLAS KUŞLAR tanıtıldı, şiirlerinden örnekler verildi.

Aynı programın 23 Aralık günkü konuğu şair **İbrahim Dizman**'dı. **Dizman**, ilk kitabı ADIMIZ DÜŞER'in çerçevesinde yaşamı ve şiirleri üzerine prodüktör **Mustafa Davutoğlu**'nun sorularını yanıtladı. Programın sona ermesi nedeniyle de iki yıllık birikim 30 Aralık'ta radyoda şair **Ahmet Özer**'in programla getirilen etkinliklerin bir özetlenmesiyle değerlendirildi.

● Dergimizde kasım ayından beri her ay düzenli olarak yayımlanan **"gazetelerin sanat yaprakları"** adlı inceleme, bu ay **"Dünya Sanat Sayfa"**sıyla sürüyor. ULUS, VATAN, DÜNYA gazetelerinin sanat sayfalarını, geçmişte bu alanda etkinlikte bulunan diğer gazetelerin sayfaları izleyecek. Şubat ayında, AKŞAM gazetesinin sanat sayfasını değerlendiren yazıyı yayımlayacağız.

● Şair arkadaşlarımız **Çiğdem Sezer**'le, **İbrahim Dizman**'ın ilk şiir kitapları okurunu buldu. Şaiir arkadaşlarımızın sevincine katılır, başarılarını kutlarız. **Çiğdem Sezer**'in "KANADI ATLAS KUŞLAR", **İbrahim Dizman**'ın "ADIMIZ DÜŞER" adlı şiir kitaplarını imzalı olarak edinmek isteyen okurlarımız, dergimiz adresine mektup yazarak dilekte bulunabilirler. Kendilerine söz konusu kitaplar en kısa zamanda iletilecektir.

● 1991 yılı **Behçet Necatigil Şiir Ödülü** İLK GİBİ SON adlı şiir kötabıyla **Turgay Kantürk**'e verildi. **Kantürk**'ü başarısından dolayı kutluyoruz.

● Ekim sayısının **"kıyıdan"** bölümünde **Arslan Pulathaneli**'yle yapılan söyleşinin 12 Ekim 1991 günü yayımlanacak **"Kültür Bahçesi"**nde yer alacağını belirtmiştik. Sözkonusu söyleşiye 9 Kasım 1991 günü TV / 2'de yer verildi. **Pulathaneli** ayrıca 22 Mart 1991 günü çekimi yapılan KENT ve YAŞAM programının konuğu olarak 1 Aralık 1991 günn, TV / 1'de izleyicileriyle buluştu

● **Trabzon**'da kısa bir süre görev yapmasına karşın nice güzel dostluklara kapı aralayan sevgili dostumuz Tamer **K. Bilgin** KARŞI dergimizde yazdığı yazılarda, dergimizi ve dergimizle gerçekleştirilen sanatsal etkinlikleri hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. Dergi sayfalarında kalan nice birikim onun kaleminden yeniden soluk almaktadır. Sanatçı dostumuzun bu özverisine içten teşekkür ediyoruz. Dergimiz kendinden söz edecek nice ürünlere yer vermeye bundan böyle de özen gösterecektir.

● Türk edebiyatının değerli yazarlarından **Kocakurt, İpek Halıya Ters Binen Kedi** ve **Güneşin Savrulduğu Yerden** (Bingöl Hikâyeleri) adlı özgün kitaplara imza atan, Türkiye Yazıları dergisini 74 sayı yöneten **Ahmet Say**, 12 - 13 Kasım günlerinde **Trabzon**'daydı. **Say**'la edebiyat, sanat ve müzik konularını içeren söyleşimiz oldu. **Ahmet Say**'ın edebiyatta yıllar boyu var olan emeği, bugün Müzik Ansiklopedisi ve onun türevi olan yayınlarla, yeni bir boyutta varlığını sürdürmektedir.

● Ocak ayında yitirdiğimiz değerlerimizden başta **Sabahattin Eyuboğlu** (1908 - 21 Ocak 1973) olmak üzere, **Muzaffer Hacıhasanoğlu** (1924 - 17 Ocak 1985), **Cemal Reşit Eyuboğlu** (1906 - 21 Ocak 1988) **Ziya Osman Saba** (1910 - 29 Ocak 1957) ve **Nabi Üçüncüoğlu** (1922 - 31 Ocak 1969) gibi nice değerimizin anılarına sonsuz saygılar sunuyoruz. Bugünkü coşkumuz, onların temelini atıp, uzun yıllar sürdürdükleri büyük insanlığın uzantısıdır.

● **Akademi Edebiyat Ödülü:**

Sami Karaören, Ülkü ayvaz, Feridun Andaç, Hüseyin Haydar, Yalvaç Ural, Refik Durbaş, Okay Gönensin, Aziz Çalışlar ve **Onat Kutlar**'dan oluşan seçici kurul şiir, roman, deneme, inceleme, eleştiri, gezi, anı dallarında ödüle değer yapıt bulamadı. Öykü dalında NEŞE CEHİZ **"Evlilik Cüzdanlarını Buruşturan Öyküler"** adlı yapıtıyla başarı, ATTİLA ŞENKON **"Her Gün Perşembe Olsa"** adlı kitabıyla özendirme ödülüne, çocuk yazını dalında da MUSTAFA ASLAN, **"Ağustos Böceği ile Karınca"** adlı yapıtıyla başarı ödülüne değer görüldü

● Başta tüm okurlarımız, dergimize gönül veren abonelerimiz, edebiyatı, sanatı yaşamının ayrılmaz parçası sayan güzel insanlar olmak üzere, tüm insanlığın yeni yılını kutlar, gelecek sayımızda yeniden buluşmak amacıyla, sağlıklı, başarılı, esenlik dolu nice yıllar dileriz.

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına
M. Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni : **Gündoğdu SANIMER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi - Sayfa Düzeni : **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj : **Ahmet ÖZKAN**
Kapak Düzeni : **M. Reşat SÜMERKAN**

Baskı: **sakarya matbaacılık** Kunduracılar Cad. No.: 42 / D
Tel.: (03) 11 72 32 - 11 91 59 Fax: (03) 11 91 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 50.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **40 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 - TRABZON**
Ederi : **5000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No.: 61001 - TRABZON

— deneme

yalnızlıktan kurtulmak

● Şevket YÜCEL

Yalnızlık üstüne çok sözler söylenmiştir; ama ben şu üç özdeyişle girmek istiyorum konuya:

Lord Byon: "Yalnızlık, en az yalnız olduğumuz zamandır." diyor.

İbsen ise: **"En yalnız insan en güçlü insandır."** yargısına varıyor.

Tehoreau'ya gelince, o da: **"En iyi arkadaş yalnızlıktır."** düşüncesini iletiyor bize.

Yalnızlığın nedenlerini, bir de hangi türden oluşlarını az çok biliriz. Oysa kimi kez nereden geldiklerini saptayamayız bir türlü. Bir yerde herkes yalnızdır. Öyle yalnızlıklar var ki kişiyi çoğaltır, öyle yalnızlıklar vardır ki özümüzü aşındırır. Çoğu kez kişinin yapısına, kültürüne bağlı bir olay olarak yaşanır yalnızlık. Kimileri yalnızlıktan hoşlanır, kimileri yalnızlığı çekilmez bir çile sayar. Örneğin yalnızlığın şu türlüsüne ne dersiniz?

Yazarlardan birini tanıdıklarından birkaç kişi ziyaret etmek için evine kadar giderler. Yazar, o sırada daktilosunun başındadır. Çevresi dosyalar ve kâğıtlarla doludur. Gelen kişiler yazara derler ki: **"Sayın yazar, aylardır sizi göremiyoruz. Bir odada yalnızlığınıza çekilmişsiniz. Sizi biraz olsun bu yalnızlıktan kurtarmak için yanınıza geldik."** Yazar, daktilosunun tuşlarından parmaklarını ayırır ve şöyle der onlara: **"Dostlar, benim asıl yalnızlığım siz gelince başladı."**

Demek ki yalnız değilmiş yazar önceleri. O kişiler gelince yalnızlığı başlamış. Öyle bir yalnızlık mutluluk sayılır bir bakıma. Yalnızlığın nice türleri var.Bir insan, gerek bazı kişiler gerekse kalabalık arasında yalnızlığını duyabilir. Kimi kez de yalnız olduğu halde yalnız değildir. Bazı yalnızlıklar çok kişilerle bir arada olmaktan daha önemli oluyor demek. Bir de yaşamda öyle gereksiz kişilerle karşılaşırız ki onlarla bir arada olmak yalnızlığı çoğaltır.

Oktay Akbal, bir öyküsünde: **"Yalnızlığı severdim. Açılırdım. Bir yol tutardım. Bir saat, iki saat giderdim."** diyor. Doğrudur. Yalnızlığı sevdiği anlar da vardır insanın. Öyle anlarda bin yararsız insan toplansa da yalnızlığınızı gideremez, belki de daha çok yalnızlıklara sürüklerler sizi.

Yalnızlığın beyazı, sarısı, yeşili, karası var. Kötü olan, yalnızlığın karasına düşmektir.

Bence düşünen insanların, sanatçıların çüğu yalnızdırlar. Oysa, bu tür yalnızlıklar doğurgandır onlar için.

Kimi kez, biriyle konuşurken bile yalnızlığımızı yaşadığımız olur. Çünkü o kişiyle ortak yanlarımız oldukça azdır. Çoğunlukla aramıza aykırılıklar girmiştir. Ya şu kalabalıklardaki yalnızlıklara ne dersiniz? Onca kişiler arasında size yakın olan birini göremezsiniz. Kendi kendinizle başbaşa olursunuz öyle anlarda. Çok sevdiğimiz dostlar yanında bile yalnızlığa düştüğümüz olmaz mı sanki? Ama, biz ona bunu anlatamayız: **"Şu anda seninle birlikte olmak sıkıyor beni."** diyemeyiz. Bu denli duygular öylece gizli kalır. Ya şu evlilikteki çiftler arasında yaşanan yalnızlıklara ne dersiniz? Diyelim ki birbirlerini onca sevdikleri halde aralarında anlatılmaz bir yalnızlıktır yaşanır. Bambaşka bir duygudur bu, karmaşıktır.

Yaşlı birinin yalnızlığı ayrı bir özellik taşır. O yaşlı kişi, bir gün bakar ki niceleri uzaklaşmıştır kendisinden, konuşup doyum sağlayabildikleri azalmıştır. Böyle biri ya kendi iç dünyasına gömülür ya da geçmişe dolar gider.

Şu dünyada çoğu kez yalnızız; oysa yalnızlıkla dostluk kurmaktan gayrı çaremiz nedir ki? Gene kendimize en yakın olan kendimiziz. **Pir Sultan Abdal**'ın şu iki dizesi bu konuya ne güzel ışık tutuyor: **"Şu yalan dünyaya geldim giderim / Gönül senden özge yar bulamadım"**

Yaşamımızın çoğu anları yalnızlıklarla dolu. Böyledir diye kötümserliğe mi düşmeliyiz? Hayır, buna gerek yok. Bence asıl dostluk yalnızlıklarla kurulmalı. Öbür yandan da birlikte oluşların sevinçlerini de yaşamalı. Anlamsız yalnızlıklardan anlamlılarına gitmeli. Asıl gücümüz yalnızlığımızdadır bizim. Yeter ki sayısız güzelliklere el uzatmasını, onlarla özelleşmesini bilelim. Sevgiyle kucakladığımız bir renkte, bir seste, değişen görüntülerde, ışıklı kitaplarda, verimli uğraşılarda biter bizim yalnızlığımız. Böylece tek olmaktan çıkarız. Yeter ki sevgisizlik gölüne düşmeyelim. Yolumuz, sevgisizlik, umutsuzluk çölünden geçiyorsa bilelim ki her zaman yalnızız.

Sürekli birliktelik de sıkar insanı, sürekli yalnızlık da. Bu ikisininde yer ve zamana göre taşıdıkları tatlılıklar vardır elbet. Bir de şu var: Sıkıntıyı çoğaltan bazı kişilerle birlikte olmaktansa yalnızlığımıza çekilmek daha iyi değil midir?

Ne dersek diyelim, yalnızlığımız ağır basar şu dünyada. Gelin görün ki yalnızlığı sıkıntılı bulmak onu çoğaltmaktır. Bir yerde yalnızlığa, **"günaydın"** diyebilmek de gerekir.●

nadir nadi'ye saygı

Mehmet Cemil UĞURLU

Sen Atatürkçü değil misin
Nereye gidiyorsun böyle
Yirmi ağustos saat sekizde
Bayrak örtülü üzerinde

İnsanlar dizilmişler yoluna
İlk başyazın var ellerinde

Kalemin aşıktı Türkçeye
Bir koca yürektin demokraside

Dostun Mozart mı çağırdı
Kemanın kalmış köşede

Nereye gidiyorsun böyle
Anıtlaşmış gazeteci
Cumhuriyet'in önünde.

iki mustafa bir cangama

● **Mahmut MAKAL**

Yusuf Gör, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün cangama döneminden gelen bir eğitimci. Dursun Akçam'ların, Adnan Binyazar'ların, Selahattin Şimşek'lerin öğrencilik dönemi. En tatlı, tadı da içinde en acı anıların kıvıl kıvıl kaynadığı günler. Kafasız müdür yardımcılarının, **"Ben veriyorum"** diyerek devletin verdiği ekmeği ve elbise parasını başa kaktığı günler. Cigara parası için ceketin **Hergele Meydanı**'ndaki eskicilere satıldığı ya da rehin bırakıldığı günler... Cangama günleri yani.

Şimdi hepsi geride kaldı. Selahattin'i Zap Suyu götürdü. Adnan'la Dursun yurt dışında yaşıyor. Yusuf Gür'se, kıyma ya da zulum makinesiyle mahkemelerin elinden kıl payı yakasını kurtarıp Ankara'ya kapağı attı. Doğallıkla, emekliliği zor bela kotardıktan sonra. Şimdi o acı tatlı anı kırıntılarını katık edip duruyoruz Sanat Kurumu'ndaki söyleşilerimize. Yusuf Gör'ün bu anıları da -kırıntı dediğime bakmayın- sıralansa koca koca ciltleri doldurur. Ya da o şarkıdaki gibi söyleyelim:

Ciltlere sığmayan bir kitap olur..

Kendisi anılarını yazmadığı için,ben buraya, onlardan bir tanesini sıkıştırmakla yetineceğim:

"Aylardan ocak, yıllardan 1975. Günün o kadar önemi yok. Bakanlığın açtığı **Eğitim Enstitüsü Öğretmenliği Sınavı**'nı kazanarak atandığım iki yıllık eğitim enstitüsünde ilk günüm ve o günün son dersi. Kent Antakya.

Konu, gazete türü ya da gazeteye göre yazılar. Hem gazetenin, hem gazete türü yazılardan makalenin ne olduğunu anlatmak bakımından, Ziya Gökalp'ın ünlü "Gazete" makalesinden bir parçayı öğrencilere yazdırıyor, bu parça üstünde gereken çalışmaları yaptırıyordum.

Girdiğim ilk beş sınıfta umduğum ilgi ve başarıyı sağladım. Sıra son ders saati ve son sınıftaydı.

Benden önce derslere giren öğretmen arkadaş uyarmıştı beni, dikkat et, falan sınıfta olay çıkarabilirler, demişti. Uyarıyı unutmamakla birlikte, önemsememiştim. Sınıfa girdiğimde ne göreyim, öğrencilerin çoğu benim ortaokul ve liseden başbelalarımdı. Yabansımadım.

Parçayı yazdırıp anlamı kavranamayan sözcüklere geçtim. Ziya Gökalp'ın bugünkü dilde yaşamayan muasır, mefkure, an'ane... gibi Arapça köklerden uydurulmuş sözcüklerinin bugünkü karşılıklarını bulmaya çalışıyorduk:

Çağdaş, ülkü, gelenek...

Öğrencilerden biri atıldı:

"Bunlar uydurma!" dedi yenileri için.

Belki uydurmanın ne olduğunu bilmiyordu. Anlatayım, dedim. Tüm sözcüklerin uydurma olduğunu, hem de bunları kişilerin uydurduğunu, aransa hangi sözcüğü kimin ne zaman uydurduğunun bile belirlenebileceğini, söyledim. Örnek olarak, bugün kullanılan geometri terimlerini Atatürk'ün, gelenek sözcüğünü İnönü'nün, seçenek'i Emin Özdemir'in, mefkure'yi Ziya Gökalp'ın... bulduklarını söyledim. Ve dedim ki: "Bizde iki türlü uydurma (analoji) olmuştur: Bunu, Tanzimatçılar Arapça köklerden, Cumhuriyetçiler Türkçe köklerden yapmışlardır..."

Hoşlarına gitmemişti söylediklerim. Onlar, sözcükleri Tanrı yaratısı olarak görüyorlar, bu kutsal simgelere dokunmamdan tedirgin oluyorlardı. Baktım, tartışmayı çığırından çıkaracaklar, havayı yumuşatıp sözü kesmek için bir espri yapayım dedim:

"Uydurma muydurma, ben uydurmadım. Bir uyduran arıyorsanız (duvardaki Atatürk resmini gösterdim) ona soru!"

Tam da espriden şakadan anlarlarmış yani!..

Bu arada zil çaldı. Derslikten çıkmaya davranıyordum ki, arkamdan biri seslendi:

"Hocam, peki bu Yahudilere ne diyorsunuz? Dünyadaki bütün kötülüklerin anası

onlar. Hele zavallı Araplara yaptıkları..."

Ne demeliyim?

"Bak canım," dedim. "Tarih okuyorsunuz. Yahudi ile Arap iki kardeş millet. İkisi de Sami ırkından. İki kardeşin kavgasından bize ne."

Aradan bir başkası önüme atıldı:

"Neeeee? Yahudi ile Arap kardeş miiiii? Yani bizim Peygamber Yahudi miiii?"

Kahkaha atacaktım; zor tuttum kendimi:

"Ne Peygamberimiz Yahudi, ne de Yahudiler peygamber. Ama ikisi kardeş kavim. Savaşırlar, barışırlar; biz araya girmeyelim" dedim.

Arkamı döndün, yürüdüm...

Ertesi gün sabahın saat dokuzunda, yani aradan yalnızca onbeş saat geçtikten sonra Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinden biri okuldaydı... Soruşturmaya - kovuşturmaya gelmişti. Evet, beni!..

Meğerse, o öğrenciler dersten çıkınca doğruca postaneye gitmişler ve Başbakanlığa telgraf çekmişler:

"Bize gönderdiğiniz öğretmen çok solcudur. Atatürk'e uydurukçu, Peygambere Yahudi diyor. Hemen almanız..."

Çalışma saati bittikten sonra telgraf nasıl aynı anda Bakanlığa ulaştı, gerekli işlemi hemencecik nasıl yaptılar, müfettişi şıp diye nasıl buldular?.. Doğrusu Şeytanın bile aklı ermez. Müfettiş, telgrafın çekildiği akşam yola çıkmış, sabahleyin bizim burada olmuştu.

Müfettiş soruşturmasını yapıp geri döndü. Onlara güldü geçti doğal olarak. Günler geçiyor. Ben hâlâ yerimdeyim. Oysa hemen alınmam bekleniyor çevrede.

Bu kez yerel basında bir fırtına kopardılar. Günlerce yaygarayı sürdürdüler. Hep aynı terane, aynı sakız çiğnemeler: Atatürk'e uydurukçu demiştim, demek ki milliyetsizmişim. Peygamber Yahudi demişim, demek ki dinsizmişim, v.b.

Arkası da şöyle geliyor:

"Vali ne güne duruyor? Niçin bu öğretmeni açığa almıyor?"

"Savcı neden harekete geçmiyor; mahkemeye vermiyor?"

"Vali değil ama Savcı harekete geçti. Hazırlık soruşturması başladı."

İfade için beni savcılığa çağırdılar. Gittim, anlattım. Baktım Savcı hayli sıkıntılı.

"Bunun mahkemelik nesi var?" dedi, bana. "Haydi Atatürk'ü Koruma **Yasası var**. Ya Peygamberi Koruma **Yasası var mı? Git** işine kardeşim!.."

Savcıdan çıktım Vali Gazezoğlu'na gittim. Geçen yıl bana üstün başarılarımdan dolayı 'takdirname' vermişti. Beni anlar sanmıştım. Dinledikten sonra ayağa kalktı; sinirli sinirli söylendi:

"Siz öğretmenler birbirinizi yiyorsunuz, ben ne yapayım!"

Hiçbir şey yapmadı.

Savcıya gelince, baskılara dayanamayarak beni mahkemeye verdi. "Git orada aklan," dercesine...

Gün geldi, devran döndü, ikinci MC kuruldu. Başka bir Bakanlık Müfettişi yolladılar bu kez. Silbaştan aynı soruşturma. Mahkeme süredursun, yalnız defterim değil, kitabım da dürülerek Elbistan'a sürüldüm. Danıştay yürütmeyi durdurunca Kadirli'ye yolladılar.

Mahkeme sürüyordu. İddia makamındaki savcı yakın arkadaşımdı. Eşi öğretmendi ve hep biz öğretmenlerle düşüp kalkardı. Yargılama süresince ağzını açıp da iyi ya da kötü tek bir söz söylemedi. Sıkıntısını anlıyordum, baskı altındaydı. Mahkeme sonuçlanıncaya dek yüzüme bakmadı. Aramıza da katılmadı. Aradan iki yıl geçtikten sonra birgün, bir de baktım yanıma gelip oturdu kahvede.

"Gözün aydın," dedi. "Beraat!."

Ve bir şey söylememe fırsat vermeden sürdürdü:

"Öyle bir karara vardık ki, iki tarafı da tatmin eder. Suç oluşmuştur,ancak sınıf gibi kapalı bir yerde gerçekleştiğinden, beraatına.."

Dondum kaldım. Sağol ya da solol diye bir şey söylemedim yüzüne karşı.

Garsona seslendim:

"Savcı Beye demli bir çay!"

İçmeyeceğini biliyordum.

Yargıca gelince... İlk kez yüzünü görüyordum. Yakınıcı öğrencileri sıraya dizdi ve sordu:

"Atatürk'e uydurukçu mu dedi, yoksa, 'Atatürk kelime uydurdu' diye mi anlattı size öğretmeniniz?"

Hepsi sözleşmiş gibi:

"Atatürk kelime uydurdu, dedi bize..." dediler.

Zavallılar yalan söylemeyi bile beceremiyorlardı. Ya da yargıcın soru sorması ustacaydı. Bu arada kız öğrencilerden biri mefkure sözcüğünü bir türlü doğru söyleyemiyor, hep mevkuve diyordu. Yargıç kızdı:

"Dilini eşekarısı soksun. Sen de Türkçesini kullan şunun o zaman" dedi.

Sonra bana döndü:

"Hocam, çok haklısın," dedi. "Ben de bu eski kelimeleri kullanmak istemem. Ne ki, alışkanlık işte, bırakamıyoruz.."

İki yıl sürmüştü mahkeme. aklanır gibi olmama karşın, iki yılın sonunda ve de mahkemenin bitiminde yeni bir sürgün gelip kapıma dayanmıştı. Bir kısmı hep sarılı bekleyen denklerin yanına, serilmiş mitili de toplamaya başlamıştım... Dünyaya yerleşemiyordum. "Durdurun Dünyayı inecek var" diye de ünleyemiyordum...●

beş liralık sultan

Osman BOLULU

Üçüncü sınıf aşevlerinde başlardı,
Cülûs-u Sultan Osman.
Tarihlere serilmemişti öyküsü,
Döner kalemlerle.

Bir şişe şaraptı bayrağı, iki buçuk liralık
Güm... güm... mızıkalarla / etekleri rüzgâr,
Renklerin gebeliği / Sultan Osman'a ayrık;
geyikli / çok duvarlı,
Cam kadehlerdi davulu / şarap kırmızısından gül düzeyine.

Saçları en inançlı, en güvenli ordu,
Uçsuz sokaklara vurup gidiyordu,
iki buçuk liradan.
İki buçuk lira,iki buçuk lira daha,
sofrası mutantan,
El ovmalı sabahları, bel kırmalı akşamları
sevmiyordu Sultan Osman...

ölümün eli elimde kaldı
(uzun bir yolun varacağı yerde)

Hüseyin ŞAHİN

Yanıldım, bir yıl ortasındayım
Her yanım kıyı bir yangın adına
Bildiğim ne varsa, aslında benim olmayan
Omuzlarıma yüklüyorum, bir denizi örneğin
En geçitsiz yerinden köpüklendirerek
Kışkırtıyorum yüreğime, sesimin öfkesini
Çiçek taşıyan kuşlarla devşirerek.

Kalakaldım, ölümün eli elimde kaldı
Anısını yitirmiş bir kent üşütür beni
Hiçbir şey öğretmez unutturur ne varsa
Aşkın dirimi adına
Yani sevgi sınırında arsız bir çiçek gibi
Sürgit yolunuyorum
Ki biraz da yolun varacağı yerde
Yalanın devredilemez korkusuyum, ancak
Akan iki sudan birl de kavuşmaz toprağıma
Bir abdalın gözyaşından habersiz kavrulurum.

Kuş gürültüsü oldum, duyuldum ardımsıra
Söylenen sözler kuytusunda
Sise dayandım, gülü kirleten kinler alfabesine
Kendi kanımı çaldım uğrular çağından
Yeminim uslanmaz bir keder edindi
Kızkardeşini yitirmiş
Yaşlı bir düş tarihçisinden, iri iri
Yaşadım, damarımda herkes için bir leke olarak
Gün oldu kül oldum, eflatun koydum külümün adını
Bir anka'nın karnında hep söylence kalarak.

köy enstitüsü öğretmeni iki kardeş / 1

yüksek mimar mualla eyuboğlu

● **Bekir SEMERCİ**

İki kardeşten büyüğü hocam, küçüğü arkadaşım. Hocam **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü**'nde bizim Yapı Kolu'nun şefi ve öğretim üyesiydi. **Mustafa Eyuboğlu** da **Arifiye Köy Enstitüsü**'nde öğretmen arkadaşımdı. **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** bize ilk önce bir bağ evi projesi çizdirdi. İkinci olarak da köy çamaşırlığı. Bu projenin iki işlevi vardı. Köylerde hamam olmadığı için gündüzleri çamaşır yıkayan köylü kadınlar hem çamaşırlarını yıkayacak, hem de beden temizliklerini yapacaklardı. Akşamları da köyün erkekleri bu çamaşırlığı hamam olarak kullanacaklardı.

Köy Enstitüleri, 1940 - 1946 yıllarında hem kendi kuruluşlarını tamamlayan, hem de kendini dünyaya tanıtan iş eğitimi kurumlarıydı. **Mualla Eyuboğlu**, bu dönemde sonradan açılan **Sıvas - Yıldızeli, Aydın - Ortaklar, Erzurum - Pulur, Kayseri Pazarören Köy Enstitüleri**'nin vaziyet plânlarını da hazırladı. Yapımı sırasında onların inşaatlarını da kontrol etti. Öğrencilerine bir abla, bir kardeş gibi yaklaşan **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** onlardan saygınlık kazandı. Aylığını aldığı günlerde bazen bizleri **Ankara**'ya götürürdü. Vaktimiz olursa **Sabahattin Eyuboğlu**'nun evine gider dinlenirdik. **Sabahattin Hoca**'nın evi kitap ve plâk yönünden çok varsıldı. Bir pikabı vardı. **Yüksek Köy Enstitüsü**'nde adını duyduğumuz **Johann Sebastian Bach, Ludwing Van Beethoven, Paul Dukas, Yohannes Brahms** ve **Mozart**'ın senfoni ve konçertolarını içeren plâkları bu pikapta çalar dinlerdik. Bunlardan başka iki plâk daha vardı. Biri **Nazım**'ın **Salkımsöğüt, Bahri Hazer** şiirlerinin plâğı, öteki de NEGRO (zenci) şarkılarını içeren plâktı. Şiir ve şiir okuma zevkini **Nazım**'ın kendi okuduğu şiirlerinden tattım. **Negro** plâğının arka kabında plâktaki şarkıların adları yazılıydı: **Büyük uyanış. Benim Tanrım. Nuh'un Gemisi. Duygulandıkça. Derin Irmak. Artık Savaşmayacağım.** Bu şarkıları gür ve coşkulu sesli bir solist okuyordu. Dinlerken duygulanmamak elde değildi. **Ankara**'ya her gittiğimizde dinlediğimiz **Nazım**'ın şiir plâğını **Yüksek Köy Enstitüsü** öğrencilerinden birinin çalıp ihbar ettiğini **Yüksek Mimar Mualla Hoca**'dan duydum. Bu zat **Köy Enstitüleri**'nin yıkılmasına bu yolla hizmette bulunduğundan eğitim örgütlerinin yüksek kademelerinde görevlendirildiği gibi parlamenter olarak da ödüllendirilmişti.

(Soldan sağa) Magdi Rufer (Sabahattin Eyuboğlu'nun eşi), Sabahattin Eyuboğlu, Mualla Eyuboğlu, Ressam Langelal, Hakkı İzzet İzet, Bedri Rahmi Eyuboğlu, (?).

1944 yılı yaz aylarında yaptığımız gezi kafilemizin başında **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** ile **Prof. Hakkı İzzet İzet** vardı. **Prof. Hakkı İzzet İzet** iç süslemeciliği Hocamızdı. Her ikisi de **Anadolu Selçuk** yapıtlarından anlıyordu. **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** mimarî yönünden, **Prof. Dr. Hakkı İzzet** de Selçuk çini ve motiflerinden yana uzmandı. Gezdiğimiz **Konya, Niğde, Kayseri** illerindeki **Selçuk** yapıtlarının üzerinde bizi bilgilendirdiler. **Mualla Eyuboğlu**'nun araştırmacılık yönü çok dikkat çekiciydi. **Konya**'da keçecilerin yaptığı **Mevlevi** külâhlarından bir tane aldı. Kendisine güzel bir bayan şapkası yaptı. **Ankara** ve **İstanbul**'da bu şapkayı bütün bayanlar beğenmişti. Nedense bu güzel şapkayı Türkiye'de kadın şapkası olarak geliştiremediler.

Yüksek Mimar Mualla Hoca'nın **Hasanoğlan Köy Enstitüsü**'nde öğrencileriyle beraber yaptığı dört güzel projesi var. Biri bağevi. Yazları oturulup dinlenilen bu evin alt katı şaraphane idi. İkincisi öğrenci kantini. Bu yapı her köyde bulunan taş, kerpiç ve ahşaptan yapılmıştı. Bu kantini köylere gidecek öğretmen adaylarıyla beraber yaptı. Her köyde böyle bir dinlenme yeri yapsınlar diye onlara bir güven kazandırmıştı. Üçüncüsü de **Yüksek Köy Enstitüsü** binasıydı. Bu binayı da yalnız **Yüksek Köy Enstitüsü** öğrencileriyle yapmıştı. Üç katlı olan bu bina kitaplığı, laboratuvarı, sınıf ve yatakhaneleriyle çok kullanışlı bir bina idi. Kantin binasındaki özellikleri belirtmeden geçemeyeceğim: Tek katlı olan bu kantin binasına dört yandan dışarda gölgede oturulabilecek sundurmalar yapılmıştı. Dört tarafı çiçekliydi. **Cumhurbaş-**

kanı İsmet İnönü'nün Ressam **Bedri Rahmi**'den satın aldığı su çeken köylü kadınları tablosu büyütülerek duvarları süslenmişti. İçerisi de basit tabure, bank, sandalye ve tahta masalarla donatılmıştı. Düz bir salon olan kantinin içinde bir de çay ocağı vardı. **Hasanoğlan**'a büyük kentlerden gelen yazar ve sanatçı konukların dikkatini çekmişti. Her gelen burada öğrencilerle beraber oturur, çay, kahve içer, buranın konumuna hayranlıkla bakardı. Dördüncü bina **Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü**'nün Konservatuvarı olarak yapılmıştı. **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** burada mimarî ustalığını yapıda biraz kavisle göstererek güney cephesinden daha çok güneş almasını sağlamıştı. Tek katlı olan bu bina çok şık ve güzel görünüşüyle sağlam ve kullanışlı bir bina idi. Bunu da öğrencilerle yapmıştı. Şimdi bu güzel yapıların başına gelenleri de anlatalım. Bağevi şaraphane diye gerici eğitimcilerce yıkıldı. Kantin, **Köy Enstitüleri** yıkıldıktan sonra önce cami yapılmış, sonra da yıkılıp toz duman olmuş. Konservatuvar binası da kavisli yapıldığından orağa benzetilmiş. Hatta bu binanın Ruslar tarafından yapıldığı bile iddia edilmiştir.

Köy Enstitülerini kapatan **Milli Eğitim Bakanı, Reşat Şemsettin Sirer, Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu**'nu **İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi**'ne atamış. Buranın en ünlü hocası olan Şehirci **Prof. Dr. Seyfi Arıkan,** Matematikçi **Prof. Hüsnü Hamit,** Sanat tarihçisi Prof. Celâl Esat Arseven'le çalışmış. **Köy Enstitüleri** ile bu dönemi nasıl buldun dediğimde: **"Sudan çıkmış balığa döndüm. Anadolu'ya hasret kaldım. Bereket her yıl Anadolu'da arkeolojik kazılar yapan Prof. A. Gabriyel, Prof. Halat Çambel gibi değerli arkeologlarla hafriyat mimarı olarak çalışma fırsatını buldum. Anadolu'da Anıtlar Kurulu raportörü olarak eski eserler restorasyonlarını kontrol ettim. Böylece Anadolu illerini gezme fırsatını buldum."** dedi. Şimdi emekli olan **Yüksek Mimar Mualla Eyuboğlu** etnolojik yapıtlar müzesine benzeyen, **Marmara**'ya tepeden bakan görkemli evinde kitapları, çiçekleri, tavşanları ve dostlarıyla insanlığa dönük yaşamını sürdürmektedir. Kendisine uzun ömürler dileriz.●

"ölümsüzlük toprağında"* üstüne

● Güngör GENÇAY

Şairin beşinci kitabı "Ölümsüzlük Toprağında" adını taşıyor. Ölümsüzlük toprağı neresidir, yazarından başka kim biliyor yerini? Kimse bilmediği için, şair bu topraklara davet ediyor bizi.

Kitabın adı derin bir gizle yüklü olmasına karşın, umut ve güzellik dolu dizelerinde. Giriyoruz kapısından.

Hasan Akarsu, insanı yaşama bağlayan ilmekleri, acılı ve coşkulu yanlarından yakalayıp, doğallığını bozmadan işlemiş.

"Geçen yaz / Dizlerine değin / Denize girmiş ya / Yüzdüğünü söylüyor/

★

Kış günü de / özenmiş ördeklere / Sırılsıklam / Annesi ne yapsın şimdi / Görenler gülüyor/

dizelerini içeren **"Sudaki Çocuk"** şiirinde olduğu gibi, gülüşünüz; çocuğun üşümüşlüğüne ve içtenliğine takılıp kalıyor.

Yaşamları,hem kendilerini hem de kendileriyle ilişkili herşeyi kirleten insanlar vardır. Bu denli insanları, o konuma getiren koşullar nedir? Bu konu üzerinde kafa yorma geleneğimiz şimdilere dek fazlaca gelişmemiştir. Ama, böylesi insanlarla günlük yaşamımız içinde çokça rastlaşırız. Kimi kez kızar, içimizden küfreder; kimi kez de üzülür kahroluruz. Bir de bunların tam karşıtı olan güzellik örneği insanlar da vardır. Her iki yapıdakiler de şairin ve yazarın gündemindedir kuşkusuz. **"Çiçekli"** adlı şiirinde:

"Öyleleri var ki / ölüme karşı olsak da/ Kirletirler ipleri / Üzülürüz/

★

Öyleleri var ki / Vurulsalar / Çiçeklenir yerleri / Biz de ölürüz."

dizeleriyle iki ayrı konumu, bu konumda varolanları yalın sözcüklerle çizerek, insanın yüreğine bırakıveriyor şair.

Hasan Akarsu'nun kitabı üç bölümden oluşuyor. Kitabın adını taşıyan ilk bölümden sonraki **"Özlersin İçinden"** ve **"Şiirlik"** bölümlerinde de küçük oylumlu şiirler yer alıyor. Okudukça insanı biraz daha kavrayan, güzelliğinin gizini ele veren şiirler. Ve şair:

"Şiirler ekiyorsun yine
Sevmek ter-su içindedir"

diyerek tüm insanları buyur ettiği **"Ölümsüzlük Toprağında"** yol alıyor. Bu topraklarda **"Mendil cebinde taşır kendini"** dizesiyle tanımladığı bürokrat da var;

"Boşboş bakılan
Bozuk paralarda yaşamak"

için uğraş veren insanlar da. Öyle ya. Ölümsüzlük toprağı, tüm insanlar için değil mi?

Gönlümüzü dolduracak bu kitabı okuyarak sıcaklığıyla bütünleşmenizi öneririm.●

(*) Ölümsüzlük Toprağında: Şiirler, Hasan Akarsu, Şafak Yayıncılık, İstanbul / Temmuz, 1990.

otopsi

● Gülseren ENGİN

Otopsi olayları genelde ilginçti. Özellikle bunlardan ikisini unutamıyorum.

Bir öğlenden sonra odamda çalışırken, otopsi için geldiler. Cipe bindim. Yanımdaki polis anlatmaya başladı.

Yalnız yaşayan yaşlı bir adammış. Konu komşuyla da pek ilişkisi yokmuş. Bir kaç gün ortalıkta görünmeyip de çevreye bir koku yayılınca komşular bize haber verdiler.

Gerçekten de daha sokağa girer girmez keskin bir koku çarptı yüzüme. Eve yaklaştıkça koku daha da ağırlaşıyordu. Geniş bir bahçenin içinde, ağaçlar arasına gömülüydu ev. İçerdeki kokuya dayanamayan Savcı ve görevliler bahçe kapısının önünde bekliyorlardı bizi. Bir süre ne yapabileceğimizi düşündük. İki, iri yarı görevli evin kapısını kırıp içeri girdiler; ama girmeleriyle kendilerini dışarı atmaları bir oldu. İkisi de kusuyordu. Koku dayanılır gibi değildi. Genellikle rahatsız edici kokularda, burnu tıkamak yerine bir süre koklamak daha iyidir. Kısa bir süre sonra koku almaya yarayan sinir ucları duyarsızlaşır ve biz de kokuyu hissetmeyiz; ama bu koku tıp yasalarını da alt üst edecek denli yoğundu. Ne burun alışıyordu, ne de soluk alınıyordu. Mide bulandırıcı, ağır bir kokuydu bu. Ancak içeri girip ölüyü çıkartmak, olanaklı ise otopsi yapıp rapor yazmak ve ölüyü defnetmek zorundaydık.

Görevliler yeniden içeri girdiler. Ölünün bulunduğu oda kapısını açmaya uğraştılar; ama açamadılar. Biz kokudan giremiyorduk içeri. Kapının açılmasını bekliyorduk dışarda. Ancak iş uzayınca, mendilimle ağzımı burnumu tıkayıp girdim. Gerçekten bayıltıcı, çok pis bir koku vardı içerde. Burası mutfakla oda kapılarının açıldığı küçük bir sofaydı. Ölünün olduğu odanın kapısı kapalıydı. Kapının altından, kömür tozu gibi siyah bir leke uzanıyordu dışarı. Eğilip baktım. Bu siyah lekenin içinde, bembeyaz, tombul kurtçukların kımıldadığını gördüm. Bu manzara ve koku öylesine dayanılmazdı ki adamlar kapıyı kırana dek soluklanmak üzere kendimi dışarı attım.

Sonunda kapı kırıldığında durum anlaşıldı. Adam, fenalaşınca dışarı çıkmak istemiş ve içeri doğru açılan kapının üstüne yığılıp ölmüştü. O nedenle açılmıyordu kapı. Savcı ile yine ağzımızı burnumuzu tıkayıp odaya girdik. Ceset oturur durumdaydı. Kapı kırıldığında yine aynı şekilde yere devrilmişti. Bütün bedeni simsiyah, kömür gibi olmuş ve şişmişti. Siyah parşomen kağıda benzeyen derisinde yer yer delikler açılmıştı. Bu deliklerin içi, derinin üstü, gözlerinin içine kadar kımıl kımıl beyaz kurtlarla doluydu. İğrenç bir görünümdü. İkimiz de kusmamak için dışarı attık kendimizi. Biraz soluklanmaya ve bulantımızı bastırmaya çalıştık.

Bu koşullarda otopsi yapmaya olanak yoktu. Zaten kömürleşmiş bir cesetin kesilip biçilmesi de bize bir sonuç vermezdi.. Savcı odayı ve ölünün konumunu inceledi.

- Odada boğuşma izi yok. Zaten kapı ve pencereler içerden kapalı. Bu durumda bir cinayet sözkonusu olamaz. Yaşlı adamın kapının üstüne yığılıp kalması da ani bir ölüm olduğunu gösteriyor. Olsa olsa kalpten ölmüştür.

Savcı bu durumda otopsi yapılmasına gerek kalmadığını söyleyerek raporu hazırladı. O günden sonra, iki hafta boyunca o koku ve görüntü eşlik etti bana. Uzun süre et yiyemedim.

Unutamadığım diğer bir otopsi olayı, bir fabrika bekçisinin ölümüydü. O yıl gerçekten olağanüstü soğuk bir kış yaşanıyordu. Diz boyu kar, günlerce kalkmamıştı kentin üzerinden. Böyle soğuk bir günün sabahında otopsiye çağrılmıştım.

Fabrikanın bekçi odasına girdiğimizde bekçinin bir kerevetin üzerinde kıvrılıp yattığını gördük. Bu, iki yanda üstüstü konmuş tuğlalar ve üzerine konan kalastan oluşmuş, uydurma bir kerevetti. Bekçinin ağzından sızıp kurumuş, yeşil renkli kusmuk olmasa uyuduğunu sanacaktım. Üstünde paltosu, ellerinde eldivenleri ve boynunda atkısı vardı. Başındaki kasketi bile çıkarmadan yatmıştı. Biraz daha yaklaşınca yüzünün mosmor olduğunu gördüm.

İçerisi hâlâ kömür kokuyordu. Oysa biz gelmeden önce pencereleri açıp, havalandırmışlardı. Burası fabrikanın ana binasının yanında yapılmakta olan bir inşaatın, camları takılmış, biricik odasıydı. Odada inşaat malzemeleri ve bekçinin üzerinde yattığı kerevet dışında eşya yoktu. Kerevetin yanıbaşındaki iki gaz tenekesi ağzına kadar yanmış odun kömürü ile doluydu. Tenekelere dokundum. Biri hâlâ sıcaktı. Gece müthiş bir ayaz vardı. O soğukta bekçi, ısınmak için tenekede kömür yakmış ve zehirlenerek ölmüştü. Yüzündeki morluk ve ağzından sızan kusmuk bunu gösteriyordu.

Yönetmeliklere göre fabrikaların bekçi odasının olması gerekirken burada oda filan yoktu. Bekçi soğuk havalarda, inşaatın depo olarak kullanılan bu odasına sığınıyor olmalıydı. Üstelik burada bekçinin ısınmasını sağlayacak soba da yoktu. Konuyu fabrikatöre sorduğumda bu odanın bekçi odası olarak inşa edilmekte olduğunu söyledi. Neden soba kurdurmadığını sorduğumda verebileceği bir yanıt yoktu. Fabrikatör ve Müdür, olayda ihmallerinin bulunduğunu biliyorlardı. Bu nedenle de biran önce olayın örtbas edilmesini istiyorlardı. Savcı ile konuşmalarına bakılırsa eski dost oldukları anlaşılıyordu. Benim yönetmelikten söz etmem hiç hoşlarına gitmemişti. Suçu bekçinin üstüne atmaya çalışıyorlardı. Müdür:

- Zaten veremliydi. Belki de ondan öldü. Otopsi yapılsın, dedi. Amacı kömür zehirlenmesi tanısından bizi uzaklaştırıp, ihmal nedeni ile ölüme sebebiyet verme suçundan kendilerini kurtarmaktı. Bu konuyu epeyi tartıştık. Sonunda Savcı, "Kömür zehirlenmesi" diye hazırlattığım raporu imzalamak zorunda kaldı. Dışarı çıktığımda yanıma genç bir adam yaklaştı.

- Doktor Hanım, babam için çok uğraştınız; ama bu adamlar bir yolunu bulup yine bizim üzerimize yıkarlar suçu. Böylece, bağlayacakları üç beş kuruş aylığı da keserler. Oysa babam ilk değil ki... Önceki bekçi de tenekede kömür yaktığından bir kaç kez zehirlendi; ama ölmedi şükür. Bir sobayı bile çok görürler bunlar bize...

- Bu rapordan sonra önlem almaları gerekecek. Zaten sık sık gelip denetleyeceğim.

- Umarım düzelir, diye mırıldandı genç işçi.

Beni çok etkileyen bu olay, daha sonra "Soğuk" adlı öyküye dönüşecekti.●

çanakkale - güzelyalı yaz izlenimleri

● Tansu BELE

Temmuz 1991'den notlar:

I- Toprakla, yeniden...

Güzelyalı'ya gelişimin kaçıncı günündeyim bilemiyorum. Ama on günü aşmış olmalı... Neyse. Asıl önemli olan, birkaç gündür burda doğayla başbaşa oluşum. Özellikle de toprakla! Evet: temiz, katışıksız, insanın doğasıyla bozulmamış, damgalanmamış toprağın yüzünü görmeyeli öyle uzun zaman oldu ki... Neredeyse çocukluğumdan bu yana. İstanbul'dan çıkıp, çeşitli nedenlerle ve zamanlarda gittiğim Anadolu kentlerinin hiçbirinde de, toprağın saf, gerçek yüzüne bu denli yakınlaşmadım. Evet: ta çocukluğumdan bu yana. İstanbul Boğazı'nın kırk yıl önceki kıyılarında geçen çocukluğumdan... Dahası, dünyanın hiçbir yerinde de ve hangi yöreye, hangi yabancı kente gitsem artık toprağın gerçeğiyle karşılaşabileceğime inanmıyorum. İnsan yalanı bulaşmamış gerçeğiyle: Bana öyle geliyor ki, nereye gidersem gideyim, yüzleşebileceğime inanmıyorum. Kafeslenip şıkça paketlenmiş, insanın sözümona koruması altına alınmış olsa da... Afrika hayvanlarının, en gelişmiş / uygar Avrupa, Amerika kentlerinde, en gelişmiş / modern aygıtlarla korunup gözetim altına alınarak soylarının zorla sürdürülmesine çalışıldığı hayvanat bahçelerinden nefret ederim ben. Kaldı ki toprağın allanıp pullanması... Değil talanı, süs köpeği gibi süslenip püslenip zincir altında tutulması bile beni tiksindirir. Bu yüzden burda geçirmekte olduğum günlerin apayrı bir anlamı var benim için. Toprağa kavuşmak...

Güzelyalı'nın toprağının; dağı - taşı - ormanı - ağacı - göğü - denizinin, beni alıp kırk yıl öncesinin 'istanbul havası'na geri götürmesi, yalnızca bir raslantı mı? Yoksa Güzelyalı'nın da, tıpkı Sarıyer, Rumelikavağı gibi bir Boğaz - ucu kasabası oluşundan mı?.. Arada çarpıcı bir ayırımla: İkisi arasındaki (daha doğrusu onları birbirine bağlayan) iç deniz Marmara'nın, Karadeniz'e dönük yüzünde zaman, neredeyse mirasyedi hovardalar gibi akıp gitmiş. Giderken dede, ata yadigârı, aile mirası doğayı yiyip bitirerek, dibine darı ekerek. Ne toprak bırakmış, ne deniz. Oysa Ege'ye dönük öbür yüzünde olduğu yerde saymış: Zaman burda, Çanakkale Boğazı'nın doğasını gözü gibi korumuş. Kırk, belki de daha fazla yıldır elini bile değdirmemiş ona. Doğa olduğu gibi duruyor, zamanın akışsız sularında... Çanakkale Boğazı, bu suların aynasında, ıssız ve kimsesiz ama rengini, ışığını, kokusunu yitirmemiş bir toprak parçası doğallığında: Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında -belki de daha önceleri: Çanakkale savaşları'nda- çekilmiş eski bir resim gibi. Resim eskimiş, ama rengi, yeşilliği olduğu yerde...

Yaşamım boyu hiçbir doğa parçası beni TOPRAK denli derinden etkileyememiştir. Ne gökyüzü, deniz, ne rüzgâr... Oysa deniz, sürekli vardı ve var: hiçbir zaman onsuz olmadım. Akışının içindeydim... Ama ille de toprak: onun yeri bambaşkadır gönlümün içinde. Küçükken çamurunu yoğurduğum, biçimden biçime soktuğum, kap kacak, küçük heykelcikler yapmaya uğraştığım toprak: oyuncakla oynamaz, onunla oynardım. Daha sonraları soluduğum hiçbir parfüm, esans kokusu onun kokusunun yerini alamadı.

Çocukluğum İstanbul Boğazı'nın tepelerindeki dutluklarda dut silkeleyerek, meyva bahçlerinde erik ağaçlarına çıkarak, elma çalarak, mısır tarlalarında mısır toplayıp kaynatarak, ya da koruluklarında kocayemiş, böğürtlen arayarak, böceklerin, tırtılların, kelebeklerin peşinde koşarak geçti. Şimdi onlar nerde? O güzelim koruluklarla kaplı tepeler,beton yığınları altında çöktü çökecek. Şimdi sırtımı verdiğim Çanakale tepelerine her dönüp bakışımda şaşkınlıkla duralıyorum. Gözlerim elimde olmadan kaç yıldır görmeye alıştığı beton yığınlarını arıyor. Artık yalnızca İstanbul tepelerini değil, her yeri (özellikle de Türkiye'nin ormanlı kıyı kesimlerini) bol bol sarıp sarmalamış olan o duvarları göremeyince de şaşırıyorum. Ardımda göz alabildiğine tırmanan çamlar, çamlar, çamlar... Önümde kopkoyu, masmavi, derin mi derin sular... Karşımda çıplak omuzbaşlarını güneşin yakıcılığına sereserpe açmış tepeler... Suların üstünde ak dikenler gibi ak köpükler tütüyor, Boğaz'ın Ege'ye açılan ağzına bolca yaldız sürülmüş: doğanın boyadığı bir çift Çanakkale Anıtı, zamanın açık denize giriş çıkışını tam yerinde durdurmuş, gözcülüğünü de kimselere bırakmaya istekli olmadığı duruşundan belli...

"Tanrım ben nerdeyim?" diyorum: "Zaman dönüp tersine mi akmaya başladı? Oysa sular yıllar önce hangi yöne akıyorsa yine aynı..." Elbette: Çanakkale Boğazı'nın sularının akış yönü hiç değişmemiş. Ya bu Boğaz'ın dışındaki sular, memleketimin çevresinden akıp geçen, toprağına, yüreğine yürüyen sular?...

Birkaç yıl önce feribotla Trakya'dan Anadolu yakasına geçtim Çanakkale Boğazı'nın suları, sonsuz ağırbaşlı akışı ve dipten doruğa yükselen derin, koyu, yoğun devinimli lâcivert rengiyle büyülemişti beni. Su-

ların katmerli maviliğine çökmüş olan ağırlık, öylesine etkileyiciydi ki, bana sanki insan tarihinin bu yörede yoğunlaşan, son derece karmaşık olaylarla yüklü geçmişinin ağı önüme serilmiş, ben de neredeyse onun içine düşecekmişim gibi gelmiş, sendelemiştim. O zıtlıklardan oluşmuş zenginlik, çeşitlilik, devinim zincirinin halkaları, sanki kopkoyu bir renge ve ışığa bürünmüş dipsiz bir deniz olmuş, gözlerimin önünden akıyordu: Yönünü hiç şaşırmadan!

Evet: Zaman durmuyordu benim sandığım gibi, akıp geçiyordu: Ama bu akışıyla, taşına toprağına yazılmış tarihini silmeden Çanakkale'nin. Ona dokunmadan. Oysa İstanbul Boğazı'ndan sökülüp sökülüp atılan tarihin taşları ortalığa dökülmüş, orda burda sürünüyor, kullanılıp harcanıyordu.

Burda, bana hangi yöne baktığımı şaşırtan da buydu işte.

II- Truva.

Truva'da zaman, tarihin taşlarını kaç kez söküp atmış yerinden. Silmiş ayakizini,çiğnemiş geçmiş. Yoketmiş, insanın kazıdığı yazgıyı toprağa... Bir değil, üç değil, kaç kez! Ama o yazgının uğursuz karanlığının gölgesini yokedememiş. Gölge, toprağın tenini çökertip damgalayan çukurlar halinde: Dibe çöken tortunun bataklığından ara sıra kopup gelen lekelerle, denizin saydam yüzünün bulanması gibi...

Şimdi tarih, insanın tarihi, zamanın önünde paramparça ve boynu eğik, topraksa yerliyerinde: Çanakkale Boğazı'nın girişine, kocaman başını sürekli uzatıp duran açık denize, hâlâ gözlerini dikmiş sert sert bakan, bakış çevreni en geniş tepesinin, sırf bu özelliği yüzünden binlerce yıldır durmadan hallaç pamuğu gibi atılan, delikli kalbura dönmüş gövdesinin ayakucunda serilmiş yatan ova... Sarı ekinli sırtını, akşamyeliyle ürperte ürperte sereserpe göğün altına sermiş, göğsüne yaslanmış uyuyan zeytin ağaçlarıyla mutlu, toprak! O, yerliyerinde.

Tarih, delik deşik bedeninde kurumuş yara izlerinin kabukları çoktan dökülmüş bir ceset eskisi gibi, boylu boyunca devrilmiş yatıyor, güneşin kızgın bakışları altında... Topraksa, yüreği yana yana sallıyor onu kucağında: Bir yaşlı ana görünümüyle, gökyüzünün sonsuzluğuna sığınan ninniler fısıldaya fısıldaya ölü kulaklarına.

Düşünüyorum: Gömütlerinden fırlamış hortlaklar gibi toprağın göğsünü bağrını paralayan eski kent artığı taş yığınlarına bakarken: "Voralmak uğruna insanın insana ettiğini,zaman nasıl da ödetmiş tarihe, insanın tarihine, hem de yine toprağı kullanarak" diye diye... Toprak, kendini kullanma aracı kıldırmasın da ne yapsındı? ana, çocuğunun varlığı için kendi bedeninin yokolmasına göz yummaz mı?

Öte yandan; "İnsanın varoluş serüveni, ne yapsa ne etse yine toprağın gerçeğinde sonlanmaya mahkûm" demekten de kendimi alamıyorum. Öyle ya: Düşlerini uzay gemilerine yükleyip sonsuzluğa salsa da, ayaklarının topraktan büsbütün kesileceği oldukça kuşkulu. Tıpkı geçmişinde yolladığı inançları gibi, gökyüzüne... O inançlardan, bugüne, birtakım kırıntılardan başka ne kaldı? Oysa insan için hâlâ tek bir gerçek var: Ayağının altındaki yerkabuğu. Toprak!

Truva'nın taş üstünde taş kalmamış kentlerini gezerken bunları düşündüm, bugün akşamüstü. Daha birçok şeyi de.. Doğayla, toprakla elele, kucak kucağa bir huzuru yaşayan Güzelyalı kasabasının hemen ardındaki tepelerde, bir devin uğursuz ayakizi gibi bırakıp gittiği antik kentlerin kalıntıları arasında dolaşa dolaşa.

Tanrıça Athena için yapılmış görkemli tapınağın, bugünlere kalmış ayakizi, taraçasından aşağıda uzanan ovanın sarışınlığına yayılıp genişleyen günbatımına bakarken: "Demek ki" dedim: "İnsanın yarattığı bütün tanrılar ergeç ölüyor. Ya da insan, kendi elleriyle gömüyor onları toprağa. Evet: Toprak, insanın her nazını çeken, her kaprisine boyun eğen yumuşakbaşlı, sevecen bir ana gibi." Çocukluğumda yaptığım çamurdan heykelciklerimi anımsadım sonra: Ne sıcağa, ne de yağmura dayanamayıp çatlayan, kırılan, dağılan. "Kentler tanrıların düşü, tanrılar da kentlerin yeryüzündeki izdüşümü. Ya da tersi: Tanrılar, ölümsüzlükleriyle kentlerin düşü, kentlerse tanrıların ölümsüzlüğünün yeryüzündeki izdüşümü. Ama ikisi de, benim oyuncaklarım gibi: ufalanıp gidiyorlar. Yerine, insan eli başkalarını yoğurup koyana dek topraktan. Toprağın aracılığıyla." diyerek sürdürdüm içkonuşmamı.

Aralarına iplerle sınırlar konulmuş, taşları öbeklenip düzgünce sıralanmış, önlerine I. Truva, II, III, VI... Truva gibi yazılı tabelâlar dikilmiş kent öcülerini set set ine çıka gezerken, aklıma bir soru daha takıldı: "Çanakkale'nin bu yazgıyla daha ilk çağlarda tanışması neden? Yani pek çok yeryüzü kentinden, bu arada İstanbul'dan

yaşamak adil değil gülüm

Nuri CAN

Çiçek açmıyorsa bahçeler
Üşümüşse gül
Yapraklar düşmüşse
Kırıksa dal
Umut çekip gitmişse
Savrulmuşsa kül

Küsmüşse kaynağına pınar
Akmıyorsa sular
Kesmişse yolları zulüm
Bir namlu ucunda,
Boyun bükmüşse ölüm
Yaşamak adil değil gülüm

da çok daha erken zamanlarda..." diye sordum kendi kendime. Kimbilir, belki de Afrika kentleri bu akışla koşut bir gerçeği yaşamışlardı ancak olsa olsa: Onların ilkçağlarda, bugün -ya da geçen yüzyılkine göre- yaşadıkları koşullardan çok başka bir yaşamları olduğu artık bilinen bir gerçek. O zamanlar kurdukları kentlerin uygarlık açısından çok ileri düzeylerde oldukları da... Her neyse: Ben, bu sorumun yanıtını sanırım ki Truva kalıntılarının girişine kondurulmuş küçük, tek odalı binadaki duvar panolarında buldum. Truva'da yapılan arkeolojik kazıları ve Truva kentlerinin tarihçelerini dile getiren panolardaki yazıların bir yerinde şöyle bir anlatıya yer verilmiş:

"Fatih Sultan Mehmet, İstanbul kuşatmasından sonra, Truva'nın yerini gezip görmüş. Gezdikten sonra da Truva'nın, doğuyla batı arasında sürekli el değiştirdiğinden, hangisinin elinde yoğrulmaya başlarsa, insan tarihinin ve uygarlığının o yöndeki ilerleyişinin hız kazandığından sözetmiş. Eklemiş: "Şimdi sıra doğuda..." İstanbul'u aldıktan sonra bütün anıtlarını gezen, sonra da Truva'nın yokolmuş izini bulmaya giden Fatih'in, bu sözleri çok anlamlı geldi bana. Dahası, tarihin akışını değiştiren bütün büyük liderlerin hiç değilse bir kez olsun Truva'ya gelmeleri, ama bunu salt ziyaret olsun diye değil de sanki neredeyse taşına toprağına yüz sürercesine, ibadet edercesine, ondan bir şeyler alırcasına yapmaları bu sözün doğruluğunu pekiştirmiyor mu? Julius Caesar, Büyük İskender, Pers, Yunan kralları (ki onlar bir zamanlar tarihinin somut kilometre taşları oldular), ya barış yoluyla gelip adaklar adamış, kurbanlar kesmişler ya da savaşmak için gelmişler. Ama hepsininde ortak amacı, Truva'nın insanlık mirasından yararlanmaktı. Bu da ancak, onu ele geçirmekle olasıydı. Çünkü Truva, doğudan geleni batıya, batıdan geleni de doğuya geçirebilecek tek kapıydı. Yalnız öyle bir kapıydı ki bu, ne doğudan gelen için batıya, ne de batıdan gelen için doğuya açılıyordu. Çünkü sımsıkı kapalı tutuyordu onu ele geçiren. Yani uygarlığın kapısına kilit asıyordu. Truva'yı aşmanın tek yolu vardı: Onu yerle bir etmek. İnsan da, ister doğulusuyla olsun ister batılısıyla, işte bunu yaptı. Yani doğulunun batılıya karşı diktiği kaleyi batılı, batılının doğuluya karşı yücelttiğini de doğulu yıktı. Yerine kendininkini koymak için. Şimdi: "Başka işleri mi yoktu bunların?" diye sorası geliyor insanın: "Ta ki taş taş üstünde kalmayıncaya dek yapmışlar yıkmışlar, yıkmışlar gene yapmışlar! Sonunda da bütün yapılanlar, toprağın avuçlarına kalmış, paramparça..." Bu gerçeği, böylesine uzaklardan ve dışından bakınca görebilmek çok kolay da, bunun nedeni acaba şu biçimde açıklanabilir mi?: "İnsanlar ne yönden gelirlerse gelsinler, sürekli onun ardındakine ulaşmaktı istedikleri: 'İlle de o kapının ötesindeki' diyerek." O kapının ardında ne vardı. Kendilerinde olmayan o şey, neydi? Kale duvarlarının içindeki güzel Helen: Batıdan çalınıp doğuya getirilen, doğunun zindanından kurtarılıp batıya döndürülecek olan... O simge: Oysa kimbilir, güzel Helen diye biri bile yoktu belki de. Bu, yalnızca savaşanların yüreklerini yakıp kamçılayan uydurma bir inançtı: doğunun olduğunda, batının gözlerini kamaştıran, batının elindeyken de doğuyu kıskançlıktan çatlatan... Bu inanca gereksinimleri vardı onların, varoluşlarını yaratabilmek, geçerli kılabilmek, yarınlara

yürüyebilmek, yeni olanı düşleyebilmek için. Dahası, savaşabilmek için bir nedenleri olması gerekiyordu. Bu yüzden kaç kez ele geçirilip yerlebir edildi Truva! Ardından hemen bir yenisi yapıldı: Helen'in hiç yokolmadığını, sürekli varolduğunu ve varolacağını simgeleyen... Ta ki güzel Helen'in kendisi, yani savaşanların yüreklerindeki inanç, toprağın karanlık koynunda yokolup gidene dek... Tanrılar ya da çocukların topraktan yaptıkları oyuncaklar ya da bilinmeyenin ardına gizlenmiş düş uğruna girişilen kavganın kutsallığı, toprağın dipsiz ve inançtan yoksun sonluluğunda yutulana dek.

İnsanın, Çanakkale toprağından yaptığı, yıktığı, yeniden yapıp yeniden yıktığı., bilmem kaç kez yıktığı kent (ya da inancı ve oyuncağı: varoluşunun simgesi) yokoldu. Geriye, bu hengâmeden yalnızca toprağın sessizliği kaldı. Hiç insan eli değmemişcesine temiz, katışıksız, saf ve gerçek yüzüyle toprak: Zamanın, kazıya kazıya, insanın tarihi denen kirinden arındırdığı...

Orda Truva, insan tarihinin somut belgeleri kentlerin varoluştan yokoluşa savaşım nedenlerinin simgesi gibi duruyor. İbret verici bir örneği... Gelmiş geçmiş, gelip geçecek uygarlıkların nedenlerini ve sonuçlarını betimleyen bir gösterge gibi. O Truva ki, yeryüzünün bugünkü egemeni batı uygarlığının bütün temel inançlarının beşiğiydi, binlerce yıl kaç kez üstüste yıkılıp bozulan kentlerinin mitosları, tanrıları ve düşleri: güzel Helen'i.

Zaman, tarihin taşlarını söktü attı Truva'dan. Truva, hangi yönden uzanan insan eliyle yeniden kurulursa kurulsun, sonunda toprağa yenik düştü. Binlerce yıl önce oldu bu: Ama oldu! Güzel Helen bir mitos, bir hayal olup başka kentlerin temellerine uçarak karışmış olsa da...

Bugün İstanbul'da ortalığa dökülmüş, orda burda sürünen, kullanılıp harcanan tarihin taşlarını düşünüyorum da...●

"ışığın kanı"(*)

● **Hasan AKARSU**

Ozan **İbrahim Yıldız** altmış üç yaşında. **Zonguldak**'ın **Eflani** ilçesine bağlı Çengeller köyünde doğmuş. Karabük Demir ve Çelik İşletmeleri'nin üç yıllık meslek okulunu tamamlamış, **Tekirdağ** Ortaokulu'nda sınavlara girerek diploma almış. Türlü nedenlerle liseyi bitirememiş. Sonra, **Karabük** İş Okulu Erkek Sanat Enstitüsü bölümünde farklı dersleri okuyarak diploma almış. Daha sonra çalışmış ve 1977'de emekli olmuş."(1)

1990'da **"Kıyıda Bir İbrahim"** ile, **İlhan Demiraslan Şiir Ödülü Mansiyonu**nu aldığı **"Doruktaki Koltuk Boş"** adlı şiir kitaplarını yayımladı. 1991 Ekiminde de Gerçek Sanat Yayınlarından, 66 şiirinin yer aldığı **"Işığın Kanı"**nı.

İbrahim Yıldız'ın adını ve şiirlerini **Karabük**'te çıkan **Pota** ve **Ekin** dergileriyle, **Trabzon**'da çıkan **Kıyı**'dan biliyordum. 2 Kasım 1991'de **İstanbul Kitap Fuarı**nda yüz yüze geldik. Şiiri gibi sıcak, sevecen, alçakgönüllü.

"Işığın Kanı"nda, insanların insanlaştıkça daha yeni ve güzel olduğunu söylüyor: **bir güzel duruyor orda / kayada ot / çayırda kaya / insanlarım İnsanlaştıkça / daha yeni / daha başka / daha.**

Yaşanası bir dünya özlemimizi buluyoruz dizelerinde: **yaşanası bir dünya istiyorduk hep / karanlık kurşun sıktı ışığa / kan yerde kaldı...**

Karadenizli sanatçılarda gözlediğim göçük, sel baskını, toprak kayması vb. yıkımların etkisi onda da var: **düşünürsek eğer duyarsak / kezban kızın gelinliğini görmedi hasan / gözlerini uzatmadı göçükten daha.**

Zoru hep insan ve insanlığı yaşayanlar: **doruğa çık / kıyıya in / düşün insan ne demek.**

Ya da: **insanlığı yaşarlar kitaplarda / mısır patlatır gibi patlatırlar sevgiyi / topumlayıp dururlar bir güzelliğe / dünyayı / insanlarım bilmez ki.**

"Abartmasız" şiiri de tümüyle insanın büyüklüğü üstüne:

kendimi aradım / bu bitmeyen bir öykü / şiir yazdım / insan büyüktü / düşünüyor dünya.

Ozan İbrahim Yıldız, boyun eğmeden, özgürce yaşamanın güzelliğini söyler durur, şiirle yıkanır, bizleri de çağırır bu güzel uğraşa.●

(*) Gerçek Sanat Yayınları - PK. 935 Karaköy - İST.
(1) Ruşen Hakkı, Kocaeli Gazetesi.

çağdaş küba şiiri

ELISEO DIEGO
(Türkçesi: **Engin AŞKIN**)

Gölgede kıpırdayan sözcüklerdir
Tüm dizelere adını veren
Bir sobanın kenarında usulca
Savrulan sonsuza bölüm - bölüm
Tüm görüntüler kaybolunca
Kapılar ötesinde bir ulu beklenti
Dışarda ağaçlar adını fısıldar.

Bir avuç sözcüktür tüm şiirler
Tutkuyu belirler şurada göğsümüzde
Değişen bir gizdir geceyle ansızın
Bir çocuksu öneride çoktan unuttuğumuz
Bir özlem başladı gözlerimizde.

Şiirler tanımlar mutluluğun özetini
Tüm sevecen sözcüklerde yücelen
Gölgelerden ışıyan yüreğimize
Tüm suskunluğa usulca egemen
Herşey kaybolduktan sonra gecede.

ÇAĞDAŞ KÜBA ŞİİRİNİN ÖNDE GELEN ADLARINDAN BİRİ OLAN ELISEO DIEGO, 1920'DE HAVANA'DA DOĞDU. BİR EDEBİYAT ARAŞTIRMACISI OLARAK TANINAN OZAN, ÇEŞİTLİ ŞİİR KİTAPLARI YANI SIRA, YABANCI YAZARLAR ÜSTÜNDE ARAŞTIRMA YAPITLARI YAYIMLADI. ÜLKESİNDE "ORIGENES" ADLI BİR SANAT TOPLULUĞUNUN ÖNDE GELEN ÜYELERİNDEN BİRİ OLAN ELISEO DİEGO, ŞİMDİ, KÜBA ULUSAL KİTAPLIĞINDA GÖREV YAPIYOR. **e.a.**

yazarda uslup farklılıkları
TARIK DURSUN K.'NIN ROMANLARINDA DEĞİŞEN ÜSLUP VE TON

Değerli okurlarımız,

*Bu ayki **'atardamar'** bölümünde okuyacağınız yazı, yazar **A. Didem Uslu**'nun, üslup değişimlerine ilişkin bir tartışmasıdır.*

Bilindiği gibi, yüzyıllardır gelişen eleştiri, hem ayrı bir inceleme alanı oluşturmuş, hem de sanatın evrimine önayak olmuştur. Günümüze gelene değin, sanatın nesnelleştirilmesi ve değerlendirilmesi için çok çeşitli çalışmalar yapılmış ve yeni eleştiri akımları ortaya atılmıştır.

*Son yıllarda dünyada yaygınlaşan üslupçuluk akımı başta edebiyat olmak üzere birçok alana belli ölçütler getirmektedir. Bu akımın ilkelerinin başında da tarih boyunca çeşitli döemlerde kullanılmış olan retorik ya da belagat denilen kurallı yazma tekniği yer almaktadır. Bu yazıda öncelikle retorik açıklanıyor. **Uslu**, daha sonra yazar **Tarık Dursun K.**'nın iki romanındaki üslup farklılıklarını, tanımladığı kurallara göre belirlemeye çalışıyor. Böylelikle de kıyaslamalı bir üslup çalışması ortaya çıkıyor.*

***Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim Uzmanlığı**'na sahip, çeşitli dallarda ödülleri bulunan ve değişik üniversitelerde görev yapan yazar **A. Didem Uslu**'nun, bu özgün çalışmasını kıvançla sunuyoruz.*

KIYI

yazarda üslup farklılıkları:
tarık dursun k.'nın romanlarında değişen üslup ve ton

● A. Didem USLU

Bir yazarın kimliğini belirleyen üslup, çok karmaşık öğelerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkar. İnsanoğlu, ilk yazıdan bu yana etkileyici konuşma ve yazma yolları denemiş ve böylelikle her yazar veya konuşmacı kendine özgü bir deyiş belirlemiştir.

Edebiyatta, sözün, açık, düzgün ve sanatlı olması ile düşüncelerin doğru, güzel ve yerinde anlatılması uğraşları, tarihte önceleri sözel anlatımda (hitabet), daha sonra yazıda kullanılmış ve 13. yüzyıldan sonra Avrupa'da gelişmeye başlamıştır. Ancak kalıplaşmış kuralcılığı nedeniyle, 19. yüzyılda önemini yitirmiştir. Ne var ki günümüzde, sanatın nesnelleştirilmesi çabaları içinde, bu uğraşlar, başka deyişle retorik tekrar önem kazanmış ve günümüzde, üslupçuların ilgi alanına girmiştir.

Belagat, sözün hem açık ve sanatlı, hem de yer ve duruma uygun olmasını, düşüncelerin doğru, güzel anlatılmasını konu alan bilgi dalıdır. Belagat üç ana bölümde incelenir: Maani (yerinde söz söylemek), beyan (sözü en açık biçimde anlatmak) ve bedi (sözü güzelleştirmek) (1).

tarihte retoriğin kullanım alanları:

İnsanoğlu, yazıyla birlikte duygu ve düşüncelerini dile getirmeye çalışmış, bu biçimde ortaya çıkan yazılı metinler, yüzyıllar boyu elden ele geçerek belli bir süreklilik vle kalıcılık içinde günümüze ulaşmıştır. Ancak insan, her zaman bu yazılı metinleri belli bir düzen içinde, kurallara göre yazma, düşüncelerini sıraya sokup somutlaştırma gereği duymuştur. Böylece bir konuşmacı, bir yazar ya da bir dinleyici için, doğru ve güzel yazma kuralları içeren, iletişim ilkeleri saptanmıştır.

Tarihçilere göre, retorik, iö 460'larda Syrakusa'da gelişen demokrasiyle birlikte doğmuştur. Bu dönemde iyi konuşma ve dinleyicileri etkilemek büyük önem taşıdığından, konuşmacılar rhetor denen özel öğretmenlerden konuşma dersi alırlar. Bunun üzerine rhetor'lar da, güzel konuşma, ya da retorik kuramları geliştirmeye başlarlar.

Belagat, doğuda, ilk önce Cahiliye Dönemi Arap edebiyatında ortaya çıkmış, İslamlıktan sonra Arapçanın güçlü bir yazı dili durumuna gelmesiyle sistemleşmiştir.Bu konuda en önemli çalışma Zemahşeri'nin (iö 1144) Esasü'l - Belaga adlı yapıtı olmuştur. Batı edebiyatında ise, Aristoteles'in Konuşma Sanatı adlı yapıtı yüzyıllar boyu yol gösterici olmuştur.

İki romanındaki üslup farklılıklarını irdeleyen yazar Tarık Dursun K. Ekim 1969 / Ekim 1971 tarihleri arasında 24 sayı yayımlanan YENİ EDEBİYAT dergisinin Ekim 1971 tarihli sayısında kapak konusu olmuştu. (Arslan Pulathaneli'nin Arşivinden)

İlk sistematik düşünce, Eski Yunan'da başlar. O dönemde, retorikle ilgili tartışmalarda, dil, gerçek ve ahlak arasındaki ilişkiler sorgulandığından, dilin bu biçimde filozofları da ilgilendirmekteydi. Platon ve Aristoteles, dilin doğasını ve etkisini konu alan önemli yapıtlar vermiş ve gerçeğin önceden insanın aklında var olduğunu ileri süren benzer bilgi kuramları savunmuşlardır. Onlara göre, gerçeğin bilgisi kuşaktan kuşağa aktarılan ve sorgulanmadan benimsenen geleneksel akıl yoluyla elde edilmekte ve dil aracılığıyla açıklanmaktadır. Buna göre, dil, düşünceleri süslemenin bir aracı, retorik ise düşünceleri ekileyici biçimde düzenleme ve ayrıntılı bir

biçimde açıklama yöntemidir.

Platon retoriği, sadece filizofların bilmesi gerektiğini savunurken, Aristoteles, öğrenimli herkesin gereksinim duyacağını öne sürer. Başlangıçta, hitabet sanatının kuramsal temellerinin sistemli bir incelenmesi olan retorik, mahkemelerde savunma yapacak, ya da halk önünde konuşacak hatiplerin eğitiminde kullanılmıştır.

Aristoteles retoriği, ikna etmek, bir görüşü benimsetmek, ya da belli bir etki yaratmak olarak tanımlamış ve kullanım alanlarını üçe ayırmıştır:

1. Siyasal toplantılarda, önceden hazırlanarak yapılan konuşmalar,

2. Mahkeme önündeki savunmalar,

3. Törenlerde günlük olaylarla ilgili olarak birini övmek, ya da yermek için yapılan konuşmalar.

Roma döneminde, Roma yasama ve yargı sisteminde, hitabet büyük önem taşıdığı için, başarılı yasa koyucu ve devlet adamları yetiştirebilmek amacıyla, eğitim görmüş sınıflara retorik öğretilmiştir. Roma'nın en seçkin retorik ustaları, iö 1. yüzyılda yaşamış Çiçero ile Quintillianus'tur. Yunan kuramlarını daha da geliştiren Romalılar retorik sanatını beşe ayırmışlardır:

1. Buluş (amaca uygun düşüncelerin seçimi)
2. Kompozisyon (düşüncelerin düzenlenmesi)
3. Üslup
4. Akılda tutma
5. Hitabet

Retoriğin böyle kuramlaştırılması ve hitabeti mekanikleştirmesi, Roma İmparoturluğunun gerilemesi ve halkın katıldığı forumların ortadan kalkmasından sonra, retorik, yazı diline uygulanmış ve sadece ilahiyatçılara gerekli olmaya başlamıştır.

İlahiyatçıların vaaz üslubu, Romalılarınkine benzemektedir. Kurallar geçerlidir. Ancak konuşmanın içeriğini kilise ve dinsel öğretiler belirlemektedir.

16. yüzyıldan sonra bir bilgi aracı olma özelliği yok olmaya yüz tutunca, klasik retorik, okullarda ders olarak okutulur ve kurallı yazım, mektuplara dek girer. Fransız Petrus Ramus'un etkisiyle retorik giderek bir üslup sorunu haline gelerek, benzetme, eğretilme ve kişileştirme gibi söz sanatlarını yan yana getirme sanatına dönüşür. Böylelikle salt gösterişçi bir süslemecilik olarak donar kalır.

Retoriğin böylesine değişmesi, Rönesans'tan sonra geliştirilen bilgi kuramlarının bir sonucudur. Gerçeğin, anlamını büyük ölçüde dilin belirlediği bir bakış açısına göre, değişen göreceli bir düşüncenin var olduğu ortaya atılmıştır.

günümüzde retorik:

Dili, bireyden önce var olan ve bireyin düşüncesini belirleyen kültürel bir yapı olarak değerlendiren Yapısalcılık sonrası düşünürleri, retorik biliminin yalnızca dili değil, dille ilişkili olan sinema, televizyon, reklamcılık, mali piyasa, siyasal partiler, eğitim sistemleri gibi doğası gereği retorikle ilgili, yani ikna etmeye ve belli sonuçlar elde etmeye yönelik öteki anlatım biçimlerinin de incelemesi gerektiğini öne sürerler.

Dil aracılığıyla yapılan bütün iletişim biiçmlerinin aynı zamanla bir sav içerdiğini düşünen bazı çağdaş retorik uzmanları da, anlatıların toplumsal konumları ve dinleyicinin tepkisini temel alacak biçimde çözümlenmesi ve yorumlanması gerektiğini düşünürler. Bu retorik anlayışı, ikna etmek ilkesine dayalı klasik retorikle bazı benzerlikler içerir.

Son yıllarda, edebiyatın yanı sıra birçok alanda, retoriğin kullanımı, betimsel (simgesel) bir dil olması açısından yaygınlaşır. Betimsel dil, (sözcüklerin, cümle yapılarının ve sözlük birimlerin tekrarı olarak ortaya çıkan) ifadenin kurallı oluşu ve (sözcük anlamı ve söyleyiş anlamı olarak ikiye ayrılan) içeriğin kuralsızlığı olmak üzere ikiye ayrılır.

Retorik ve üslubun kuralları söz konusu olduğunda, günümüzde, ortaya çok çeşitli görüşler atılır. Örneğin, Leith'e göre, dile (yazma ve konuşmaya) ilişkin her türlü örnek (metin veya konuşma) retoriktir ve retorik başlıbaşına bir süreçtir. Bu nedenle kuralcı olamaz (2). Üç aşamada gelişen herhangi bir üslupta, her şeyden önce, dil bir kimseye, bir alıcıya yönelik (sesli veya yeteneğe dayalı) bir hitaptır. Bu dil bir tartışma havası içinde verildiğinden, alıcıdan bir yanıt, bir katılım bekle-

Tarık Dursun K.'nın, 1968 yılında Cem Yayınları'nda yayımlanan romanı DENİZİN KANI, dizi olarak filme alınmış ve TV'den izleyiciye sunulmuştu.

nir. Üçüncü aşamada ise, bilinçli veya bilinçsiz olarak bir oyun, bir üretim ortaya konur.

Plett ise dili, yapısına, üslubuna, tartışmasına, belleğe ilişkinliğine ve aracına göre ele alır(3).

leech retoriği üçe ayrılır(4):

1. Metinsel retorik. Bu türdeki bir söylemde gerekli öğeler şunlardır:
   a. anlatım (ifade) ilkesini belirleme,
   b. ekonomiklik,
   c. açık seçiklik,
   d. yöntem saptama. Bir yöntem de: 1. Sonuç odaklı, 2. Sonuç ağırlıklı olabilir.

2. Süslemeli retorikte ise farklı öğeler önemlidir:
   a. İroni ilkesi
   b. Söyleyiş inceliği: 1. alçakgönüllülük, 2. taktik özdeyişi, 3. yücegönüllülük, 4. beğenme.
   c. İşbirliği ilkesi 1. ilişki, 2. nicelik, 3. kalite 4. tavır

Klasik retoriğin stratejisi, insanın akıllı olduğunu ve mantık süreci içinde, aklını kullanarak yönlendirebileceğini varsayar. 20. yüzyılda gelişen bilimlere koşut olarak Pavlov'un ikna ve eğitimi, insanın koşullandırıldığını ve düzenli ceza veya ödüllerle etkilenebileceğini öne sürer. Freud'cu ikna veya açıklama ise insanın düşlerinin mantık dışı kaynakları ortadan kaldırılınca özgürleşen düşlere neden olan bilinçsiz anılara bağımlı olduğunu savunur.(5). Buna göre, ortaya çıkan önemli retorik ekollerinden Chicago eleştirmenleri, yazarın yararına, okuyucuyu zorlayan bir metni ele alır ve bunu, esas olarak, ikna yetisinin ahlaksal ve duygusal gücüyle yorumlama çabasına girerler. Öte yandan New Haven eleştirmenleri, ironi ve karmaşayla dolu metni deşen ve anlamaya çalışıp kendiliğinden ikna olan okuyucuya seslenirler(6).

Sanatın çok çeşitli işlevleri olmasına karşın, genelde, eğlendirmek ve bilgilendirmek amacı olan bir yazar, okuyucusunu etkilemek ve bir takım kurgusal yaşamların, yaşam kesitlerinin ve olayların içine, ikna ederek çekmeye çalışır. Kimi zaman insanların davranışlarını değiştirmek, inanç ve tavırlarını pekiştirmek amacı güder, kimi zaman bilinçsiz olarak yargıları değiştirir, psikolojileri kendi istekleri ve ilkeleri doğrultusuna yönlendirir. Sanatının işlevi ne olursa olsun, her yazar, usavurma, kanıt gösterme ve vicdana seslenme çabalarının yanı sıra, retorik için açımlamaya, dinleyicinin tepkisini arttırmak için de ilginç olaylara ve örneklemelere başvurur. Bundan başka analoji, genelleme, varsayım, tümdengelimli ve tümevarımlı usavurum gibi çıkarım yöntemlerini de kullanır.

AĞAÇLAR GİBİ AYAKTA(7)

Tarık Dursun K.'nın bu romanı, kısaca, altmış yaşlarında, sağlığı bozulmuş bir tiyatro oyuncusunun, annesi, doğum yaparken ölmüş olan karısı ve bir süre beraber olup kopma noktasını zorlayan bir birliktelik içinde bulunduğu meslektaşı bir hanımla olan ilişkisini, bugün ve geri dönüşlerle geçmişi içinde anlatır. Roman, bir bakıma, yaşamının sonuna doğru olan bir insanın, bir sanatçının kendiyle hesaplaşmasıdır. Yaşamına damga vurmuş bu üç kadının yanı sıra, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği İzmir ve yöresi de, oyuncunun özlemle aradığı ve andığı gizil dünyasıdır.

Roman, üçüncü tekil şahıs anlatımla başlar: "Annesi saçlarını seviyor" (s. 7). Anlatıcının annesinin cenazesi anlatılmaktadır. Cümleler eylemsiz, devrik ve kısa kısadır. Daha sonra ilk cümlenin yansıması birinci tekil şahısa geçer: "Annemsaçlarımı sevdi." (s. 8). Az ilerde anlatıcı tekrar değişir: "Kalktı. Sırtı ağrıyordu. Başı da. Yatak odası loştu. Somyanın ortalık yerindeki çukurlukta oturdu. Elini saçlarına götürdü. Hayır, darmadığınıktı. Annesi okşamış sevmiş olsaydı sahiden, hepsi yatırılmış olurdu. Yatırılmış ve dümdüz. Kıvırcıksız." (s. 10 - 11). Anlatımlarda bu şahıs değişmesi sürecektir. Okuyucu olayları kah anlatıcının, kah oyuncunun ağzından öğrenecektir.

Yazarın yaşamındaki önemli izlere bakacak olursak:

ANNESİ

Ayrıntılı anne betimlemesi daha ilk sayfalarda, oyuncunun anne tutkusunu belli eder (s. 7 - 8). Bu tutku romanın sonuna dek sürer. Hatta bir kez, oyuncu, uykusunda, Gönül hanımı annesi sanarak annesini sayıklar (s. 78). Anne bağımlılığı öylesine yoğundur ki, oyuncu annesinin ölümünü doktordan bilir, onu suçlar: "Annesi.

Şaşırma, annen öldü. Bir beyin ameliyatı sonunda. Komadan çıkamadı. Feyyaz Bey öldürdü onu. Kötü operatördü. öldürdü." (s. 73). Öbür yitirdiği kadınlar gibi, annesini de mezarını bulamayınca kaybettiğini anlar: "Tamam mı, annen yok. Senin annen yok. Ayla yok. Peki Gönül? Gönül Hanım mı? O da yok. Onu da kırdın." (s. 74). Oyuncu bu aşırı anne bağımlılığı ve anne yitirme azabı içinde, hep annesini trende uzaklaşırken düşler. Romanın başında ve sonunda tren annesini götürür: "Tren gürültüsüzce yakınından geçmeye başladı. Bir banliyö treniydi ve en son vagondaki bir pencereden annesi ona bakıyordu. Gülümseyerek yine." (s. 22). "Annesi yoktu. Raylar boştu." (s. 172).

Annesi kadar, anlatıcının çocukluk anıları da vazgeçemedikleri arasındadır: Kokular, giyecekler, semtler. "Gizli Çiçek kolonyası..., Tokalon pudrasına karışmış Altın Damlası kokusu... Basmane. Oyuncu, yaşlılığında ve tek başına kaldığı zaman, doğduğu, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği yerlere özlemle bir yolculuğa çıkar (s. 97).

AYLA

Oyuncunun, unutamadığı, kişiliğinde derin bir iz bırakmış olan karısı Ayla'yla çok düzenli bir yaşantısı olmuştur: "Yemeğe hep yetişti. Bütün bir evlilik boyu. Hiç aksatmadı. Oyun yoksa, genel prova geceye sarkmamışsa, tam haberler başlarken evde olurdu. Ayla alışkındı; haberlerin sinyal müziği başlarken kapının da zili çalardı. O da gelirdi." (s. 40). Zaten belki de bu alışkanlıkla, Ayla'nın kendisinin arkasından "Kaybolma sakın, emi!" (s. 42) diye seslenir. Ayla'nın ölümünü, "kader, alın yazısı. Mukadderat. Ve buraya kadar. Tanrı verir. Tanrı alır. Hepimiz onun..." (s. 108) gibi kalıplaşmış kaderci bir yaklaşımla karşılar.

GÖNÜL

Oyuncu, Gönül Hanımla altı yıl beraber yaşamıştı, ancak artık bir bekar yaşamı sürmektedir ve yalnızdır. Gönül Hanımla, bugünündeki beraberliğinden, oyuncuya aldığı bir tavadan sözedilerek, girilir: "Açlığı yoktu. Ağzı paslı. Dili ağır. Ama bir şeyler yemeli. Bİr şeyler... Buzdolabında olacaktı. Pıtır'ın sütü. Şişede. Salam? Evet, salam da vardı. Evvelsi günden kalma. Gönül Hanımın hediyesi yanmaz tavada yumurta yaptığı günden kalma." (14). Oyuncu için bu kadınların hepsi vazgeçilmezdir. Bir sabah Gönül Hanımı düşünürken, ayaklarına gözü çarpınca gördüğü terelmiş çorapları, ona karısı Ayla'yı çağrıştırır: "Başparmağı çıkacak çoraptan. Ayla çok kızardı çorapla yatağa yatmasından." Her iki kadını, birbirinden ayırt edemeyecek bir biçimde anımsar. Ara sıra, başlangıçta olduğu gibi, anlatıcı ve oyuncunun ifadeleri birbiriyle çelişir. Sanki aralarında bir çatışma, bir uzlaşmazlık vardır. Örneğin Gönül Hanım konusunda da zıtlaşırlar. oyuncunun Gönül Hanımla ilişkisi, oyuncu itiraf etmek istemese de,daha çok yaşlılıktaki bir gereksinime dönüşmüştür: "Gönül Hanım onu sevmiyor. Gönül Hanım beni seviyor. Gönül Hanım benimle yatıyor. Haftada bir benim o. Benimle sevişiyor her hafta. Bana yemek pişiriyor, evime geliyor, bulaşıklarımı ve çamaşırlarımı yıkıyor...du! Evet du..." (s. 16). oyuncu, ilişkilerinin canlılığını korumasını ister. Oysa bir şeylerin eksildiğini istemeyerek kabul eder. Gerçekten de ilişkileri heyecanını yitirmiş, monotonlaşmış, bir gereksinim, bir yardımlaşma ve dayanışma dönemine girmiştir (s. 87). "susuyorlar ve konuşmuyorlar. Birden ikisi de konuşacak hiçbir şeylerinin kalmadığını anlıyor. Suskunluk. Büyük caddeden hızla birkaç araba geçiyor arka arkaya. Bir süre boşluk" (s. 16). Beraberlikleri isteksizleşmiş ve sıkıcılaşmıştır (s. 58 - 59) ama kopamazlar. Her ikisinin de birbirine gereksinimi vardır.

Oyuncu, romanın sonunda, kafasından atamadığı tüm düşüncelerini gözden geçirir, kendini yargılar: oyunlar, kadınlar, mahkemeler, Abdülhak Hamit ve Lüsyen Hanımın ilişkisini gıptayla anar: "Ey Gönül Hanım, Lüsyen Hanımı tanımadınız. Oysa, ben Abdülhak Hamit Beyi çok iyi anlıyordum.Anlıyor ve tanıyordum." (s. 187). Sevgisini söylediği tek kadın Güzin'dir. Gönül Hanımla olan ilişkisinde, sevdiğini hep o söylemiştir.

HASTALIĞI

Oyuncunun yaşamından silip atamadığı başka bir gerçeklik de sık sık repliklerini unutmasına neden olan hastalığıdır. "Ayağa kalktığında başı döndü, tutunacak bir yer arandı. Duvar. Yoksa düşecekti. Niye başı dönüyor? Bilmiyor." (s. 36). Doktor hastalığının adını koyar: beyin damarlarındaki bir spazma bağlı geçici am-

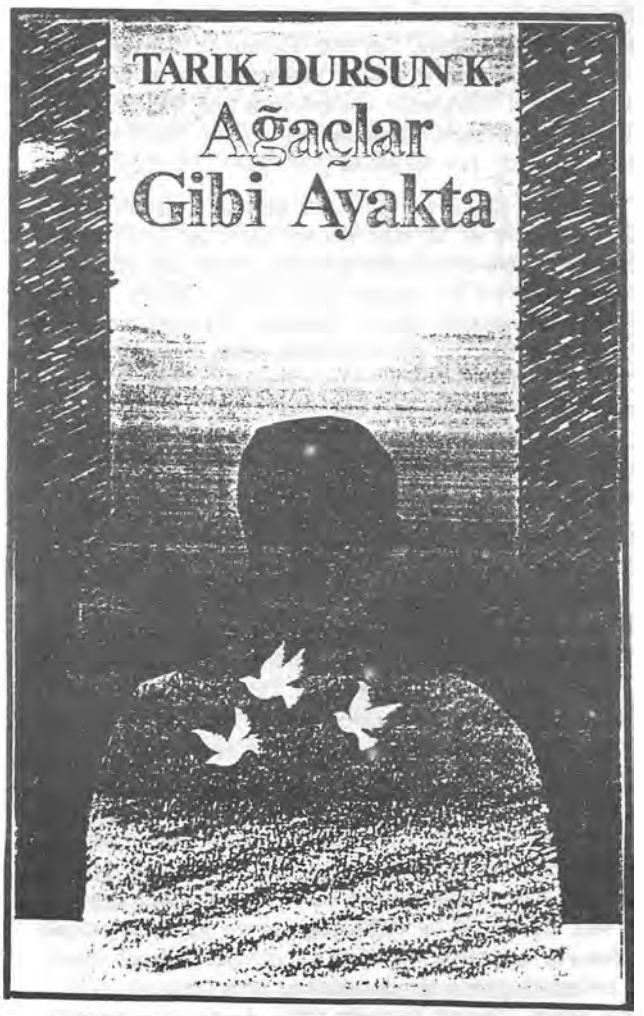

nezi. Hastalığın iyisi olmaz, ancak mesleğine tutkun, kırkdört yıllık bir oyuncu için herhalde bu en kötüsüdür (s. 72). Artık koşullar zorunlu bir emekliliği getirecek gibidir. Çıktığı yolculukta gördüğü yılkı atı, belki de oyuncu kendisine benzetir çünkü artık emekli olmuştur: "Beyim, o yılkıya salınmış. Yılkı atı o. Yılkı. İşte yaramaz demek." (s. 139). Son bir çabayla, Gönül Hanımın yardımıyla elde ettiği bir fırsatla giriştiği sinema deneyimi başarısızlıkla sonuçlanır, bu işi yapamayacağına karar verir (s. 169).

Oyuncunun yaşamına yansıyan üç kadın ve hastalık belirtilerinden başka, romanın yarısından sonra, romanın ilk yarısında ipucu vermeyen, hiçbir belirtisi hissedilmeyen, bir başka önemli olay, bir başka saplantı ve bununla birlikte bir başka sevgi ortaya çıkar. "Ayak sesleri. Uzaklaşıyor. Bırakıp gittiler onu. Korkuyordu. Geceydi ve gelmişlerdi. Uyuyordu. Bekar. Yeni. Her şeyde. Hayatta. Tiyatroda. Aşkta. Kapıyı açmıştı. İki adam. Griler giymişlerdi. Şapkalıydılar. Şapkalı ve bıyıklıydılar. Sordular. Söyledi. Gitmeleri gerekmiş. Hep birlikte. Beraber. O ve ikisi. Aşağıda araba bekliyormuş." (s. 125). O sıralar, oyuncu daha yaşamının başındadır ve griler giymiş kişiler tarafından sorgulanır. Ancak hep haksızlık ettiğine inandığı yandaşı Güzin'in adını vermez, onu olaylardan uzak tutmaya çalışır: "Güzin'i bilmiyorlar. Onu sormadılar, söylemediler. Onu sormasınlar. Tanrım onun bir ilişkisi yok. Hiç olmadı." (s. 125). Ne var ki, tanıklık yapar, belki de yandaşlarını ele verir: "İmzaladı. Mürekkepli bir kalemle. Dolmakalemle. Sayfalar dolusuydu. Sayfalar dolusu. Olaylar. Adlar. İnsanlar. Mekanlar. Ve adlar ve adlar." (s. 129). Doğrudan söylenmese bile, yaşamının bu yıllarında oyuncunun tutuklandığı açıktır: Saçları üç numara traşlıydı. Tek tip elbise giymişlerdi." (s. 129).

Oyuncu, büyük bir olasılıkla, bir takım yasadışı olaylara bulaşmış ve bundan sonra Güzin'den istemeyerek ayrılmıştır. Bu olaylardan geriye belleğinde, Güzin ve korku yaratan bir başka yüz kalır: "Alnını, alnına dökülmüş saçlarını, koyu gözlerini, kemerli burnunu, douglas bıyıklarını, ağzının kenarındaki siyah et benini, ince, tutkulu dudaklarını, sivri çenesini, gırtlağının ademelmasını. Son fırsat. Onun için." (s. 128). Bu yüzü, yaşlanmış biçimiyle, yolculuğu sırasında anımsar, sanki görür gibi olur (s. 134). İzlendiği duygusuna kapılır (s. 138). Bir kez de onu rıhtımda gördüğünü sanır (s. 142). Aklına sık sık gelen sorgulamalarda, annesiyle telefonda konuşur ve iyilik haberlerini verirken, ahize zorla elinden çekilir (s. 126, 135, 137, 163, 171, 183, 193).

Romanda, bazı isimler, yerler, olaylar ve yıllar, olay dizinde yer alacakmış, çok önemliymiş gibi ayrıntılı verilir. Oysa "aile dostu Osman Bey, Udi Şuayip Bey, karısı ve Ziya Metin" (s. 7) sadece anılır. "Fahrettin'le yürüye yürüye Bostanlıköy'den Tomaza'daki demir köprüye kuş avlamaya giderdik. Çocukken." (s. 32). "Kerim'in hikayesi yalan mı? Rızabey aile evi peki? Hasan? O güzelim Sinço?" (33). "Evet, işte ilkgençlik arkadaşları: muhtar Kemal, Ziya Metin, Esat Balım, Cengiz Tuncer, Nedret Gürcan, Alirauf Ruburaraki. Ve ilk sevgilisi Müzeyyen." (s. 49). Bu isimler bir daha geçmez ve romanın gelişen yapısıyla çatısına hiç katkısı olmaz. Ancak oyuncu,onlara değinmeden de edemez ama fazla bilgiyi kendine saklar. "İsmet Yengem öldü. Ayla'yı çok severdi.

Annem, Ayla'yı gördü. Yetişti ona. Ayla, İsmet yengemden üç yıl önce öldü. Annem de dört yıl sonra" (s. 10).

Okuyucu, roman karakterlerini ve öyküyü oluştura-cak gerekli bilgileri ima yoluyla elde eder ve boşlukları kendi doldurarak ilerler. Örneğin "Son günlerde biraz dikkatsiz davranıyorum, haklısınız, dikkat etmeliyim. Ama altmışından sonra, n'olacak, değil mi?" (s. 18) gibi cümleden ana karakterin yaşını çıkarır. Claudius, Shakespeare'in kralı, Danimarka Kraliçesi Gertrude, Hamlet, rejisör ve rol imalarıyla anlatıcının bir tiyatro oyuncusu olduğunu anlar. Oyuncunun karısı Ayla ve Gönül Hanım da bir iki kez anıldıktan sonra okuyucunun kafasında biçimlenir.

Sık sık oyun replikler ve oyuncunun düşünceleri birbirine karışır, iç içe girer. Bu replikler çeşitli temaları (örneğin anne) güçlendirir. Hamlet'in annesi "her yaşayan ölür" deyince, oyuncu, ölmüş yakınlarını, annesini, dayılarını ve yengesini anımsar. Babasını ise hiç anımsamaz (s. 12). Babası annesine hep kızar, eziyet eder (s. 13). Baba kimliği, roman boyunca oyuncunun konu dışına itmek istediği bir kişidir. "O mu?Hayır! Babasını hiçbir zaman sevmemişti. Babası bir alçaktı." (s. 174). Bu cümleyi anlatıcıya söyletir.

Ölüm düşüncesi, oyuncuyu dönüp dolaşıp annesine,

babasına ve Ayla'ya getirir. Okuyucu Ayla'nın yirmi gün vahşi bir adamla evli kaldığını öğrenir. Ancak bu aşamada Ayla'nın oyuncuyla ilişkisi açıklanmamıştır. Aynı şekilde daha Gönül Hanım da sahneye çıkmamıştır. Oysa Gönül Hanım, oyuncunun hem gerçek sahnedeki, hem de özel yaşamındaki arkadaşıdır.

Romanda, cümleler genellikle kısadır ve sık sık kip ve zaman değişimleri olur. Cümlelerdeki bu zaman değişimleri, geçmişi şimdiki zamana bağlar veya (örneğin, önce di'li geçmiş, sonra şimdiki zamanın hikayesi geniş zamanın hikayesine dönüşünce) sürekliliğin özlemini hissettirir. Oyuncu Gönül Hanımı anlatırken: "Onunla olmak çok hoştu. Bir de.. Çok güzel öpüşüyordu. Yani çok güzel öperdi." (s. 20, bkz. s. 24) der.

Yazar, kişiler arası ilişkiyi okuyucuya keşfettirecek biçimde, bilinçli olarak, konuşma örgüsünü (genel olarak alışılmışın tersine) önemsiz konuşmalarla doldurmuştur. Başka deyişle, konuşma örgüsü olayların gelişmesine katkı sağlayacak veya karakterlerin iç dünyasının açımlayacak türde değildir. Bu tür bir örgü, oyuncunun yalnızlığını ve ilişkisinin yeknesaklığını ortaya çıkarır. Örneğin. 25. sayfayı ele alırsak:

- Silinmemişsin.
- Siliniyordum
- Bana doğru döner misin biraz...
- Çok koyu sürüyorsun. Her akşam zor olmuyor mu?
- Olmuyor herhalde değil mi?
- Özür dilerim.
- Herkes gitti. Tiyatroda kimseler kalmadı. Herkes gitti.
- Hadi biz de gidelim, olur mu?

Bu konuşmalardan tek öğrendiğimiz, oyun sonrası ve oyuncunun makyajı. Oyunculara makyaj yapıldığını her okuyucu bilir. Oysa, yazar, tüm ağırlığı konuşma örgüsüne değil de, bir tiyatro adamına uyacak bir biçimde, içsel anlatımlara, yani monologlara vermiştir.

Oyunda çok sıkça geçen tiyatro yapıtı Hamlet, yazara, Hamlet'le annesi ve yazarla annesi arasındaki paralelliği öne çıkarma olanağı sağlar. Öte yandan, bir çok oyun ve oyun yazarı ismi arasında, ismi verilmeden anılan bir başka edebiyat yapıtı da Fareler ve İnsanlardır (s. 34 - 35). Oyuncu, belki de, bu yapıt sahneye konduğunda, istemeyerek can yakan, iyi niyetli ve sevgi dolu Lennie'den etkilenmiştir. Belki de Lennie'de kendini bulmaktadır. Lennie bir yanda, dış dünyayla tek ilişkisini George'la sağlamakta, öte yandan sıkıştıkça, düşlerinin dünyasına kaçmaktadır.

KURŞUN ATA ATA BİTER(8)

Tarık Dursun K.'nın iki romanı arasındaki dil, olaydizisi, karakter ve kurgu farklılıkları yazarın üslubundaki ve romanlar arasındaki değişiklikleri belirler. Ağaçlar Gibi Ayakta ne denli soyutsa, Kurşun Ata Ata Biter o denli çarpıcı, kesin, canlı, somut ve görsel özelliktedir.

Tarık Dursun K.'nın bu romanı, Güney Doğu Anadolu'daki sınır köylerinde, tehlikesine rağmen gelenekselleşmiş, yöre insanının yaşamın bir parçası olmuş kaçakçılık olgusu çevresinde gelişir. Konu, ölüm pahasına kaçakçılığı, kaçakçıları ve yasaya karşı koyuşuyla, kendi içinde toplumsal bir kısır döngü oluşturur. Böylesine bir döngü içinde, insan, doğanın acımasızlığından başka toplumsal yasa ve kurallarla uzlaşma ve yaşam sürdürme savaşına girer. Babadan oğula geçen kaçakçılıkta, insan yaşamı hiçe sayılır. Kaçakçının ömrü, ya mayın patlamasında, ya da bir jandarma kurşunuyla biter. Bu yörede insanlar bu acı sonu kanıksamışlardır. Özellikle kadınlar, kocasının parçalanmış cesedi torba içinde getirilen hediye gibi, kardeş, baba ve koca acısını göğüslerler: "Gittik. Evdeydi. Çamaşır yoğuruyordu. Bizi gördü, kuyunun başından doğruldu, elleri sabunluydu, şalvarının yanına sildi, baktı. Gözlerimizin içine baktı dosdoğru, sonra Cevahir'in taşıdığı çuvala baktı. Burnunu çekti, başını çevirdi, gitti kuyunun yanına, orda durdu, sırtı bize dönüktü. Başımla 'hadi, biz gidelim, anladı o' dedim Cevahir'e, işaret ettim; bıraktık öyle..." (s. 22). Hediye o günün gerisini kendi anlatır: "N'apacağımı bilemedim sizden sonra. Bilemedim. Çamaşırım yarımdı, yoğurdum bitirdim. Astım hepsini ipe. Sonra kuyunun başına oturdum. Akşam olana dek orda kaldım işte." (s. 27). Zaten Üzer, kaçakçıların ölümünde üçüncü bir alternatif olmadığını bilir çünkü onun da babası bir gün eve yarım bedenle getirilmiştir. Romanda, kuşaklardır süregelen ve teknolojiye koşut olarak başkalaşan kaçakçılık olgusunun kanlı gerçeğine karşın, Hediye'yle mayın tarlasında ölmüş kocası Tahir arasındaki düşsel aşk, ikincil olaydizisini oluşturur. Hediye'nin karşılaştığı Tahir düşü (belki de hayaleti) karşısına gelecekte güvenli bir yaşam hazırlamaya çalışır ama son bir kez yine gelir (169 - 171). Bu zorlu yaşamda, Gazel'le Üzer'in sevgi, dostluk, dayanışma ve güven üzerine kurulmuş nikahsız bağlılıkları ise başka bir umut ve güzellik kaynağıdır.

Roman, son derece çarpıcı bir biçimde, merak öğesiyle başlar. Ana cümleler, çoğunlukla kurallı ve uzundur ve yancümlelerle desteklenmiştir. Ancak ara sıra, uzun cümle aralarına serpiştirilmiş kısa cümleler belli bir ritmin duraklarını oluşturur. Örneğin: "Çocukluğundan bu yana ha bugün ha yarın diye korkuyla beklediği, sık sık düşlerinde gördüğü o bildik, üzeri kabuk tutmuş ama her an, en küçük bir tırnak vuruşunda kanamaya hazır bir sezgiydi. Yutkundu, daha doğrusu yutkunmaya çalıştı. Ağzı bomboştu. Tükrüksüzdü." (s. 7).

Yazar, bu romanında, konuşma örgüsünü çok bol kullanır ve olay dizisinin gelişimini çoğunlukla konuşmalar üzerine kurar. Konuşmalar kimi zaman, bir tiyatro oyunundaki gibi, kısa kısa, hızla kayar, bazen de bir karakterin uzun uzadıya anlattığı bir olay veya düşünce zinciriyle uzar ama gene akıcı bir biçimde ilerler. Romanın başında gittikçe artan merak öğesi de aşamalı konuşmalarla gelişir ve anlamlı hale dönüşür. Mayın tarlasında sürünen üç kaçakçının konuşmalarına bakacak olursak:

- Öyle kal, hiç kıpırdama. Gün ışımadan hallederiz. (s. 8 - 9)
- Sağın boş mu senin?
- Bilmiyorum. Toprak taze değil.
- Yokla bakalım.
- Senin yanda var mı bir şey?
- Yok galiba.
- Ne demek yok galiba? Adam gibi bak şu boka.
- Yok.
- İyi. Bir adım yürü bakalım ne olacak?

- Yok.
- Orada kal, toprağı ayağının dibine yığacağım.
- Cigara vereyim mi?
- Delirdiniz mi. Devriyelere çağrı mı çıkaracaksınız? Sakın ha, yanarız.

Baştan sona üçüncü tekil şahısla anlatılan romanda, yazar, doğa betimlemelerinde ve sinema benzeri görsel olaylarda araya girip, kendisi anlatmayı yeğler. Örneğin, daha önce bir konuşmada değinilmesine ve okuyucunun açıkça öğrenmiş olmasına rağmen, Üzer'in babasının ölümünü, bir rüya kurgusu içinde en gerçekçi ve iç bulandırıcı ayrıntılarıyla anlatır (43 - 48). Aynı şekilde, mayının patladığı anı veya Tahir'in parçalanmış gövdesini anlatırken kontrolu ele alır: "Anında kapandıkları toprak zangır zangır titredi, ikisi birden bilinçsizce açabildikleri kadar ağızlarını açtılar. Patlamanın gürültüsüyle birlikte başlarından aşağıya bir toprak bulutu boşandı. Çevrelerine buğdayları iki yana devirerek yatıran yürek kalkındırıcı bir hışırtının yayıldığını duydular." Böyle bir olay, doğayı da etkiler: "Her şey başladığı gibi bitiverdi. Gürültü dindi, yankılanması uzaklaştı uzaklaştı, yitti sonunda. Gökten küçük bir ibibik sürüsü çığlıklaşarak geçti. Ağarıklıkta bir beyaz bulut kımıldadı. Yeşil kertenkeleler fır fır kaçıştılar." (s. 11)

Romanda, olay dizisinin geçtiği topluma uygun olarak atlarla insanlar arasında bir tür kader birliği sezilir. Atlar kaçakçıların eli ayağı, yaşam bağıdır. Bu yüzden hayvanların ürktüğünü anlayabilirler (s. 19). Ses etmesin diye atların burnu sıkılır, ağzına kesme şeker sokulur, iki gözünün arasından öpülür.

Romanın geçtiği yerde doğa koşulları da insanlardan yana değildir. Bir yanda çölün gece soğuğu insanları korkutur: "Tahir gibi mayına düşüp öbür dünyayı tutmazsak, bu çölün ayazında kıkırdayacağız, bunu böyle bil." (s. 16). Öte yandan, sıcak ve rüzgar insanı yıldırır: "İkindiye yakın, bulutlar gelip evlerin üzerine abandılar. Her yanı bir yağmur öncesinin serinliği kapladı. Bir yerlerden, belki ovanın düzlüğüne ters düşen Karakayalardan doğru bir rüzgar koptu. Sıcak, adamı bunaltan, saç diplerinden tuzlu terler söktüren bir esintiydi." (s. 20). Yaşamı zorlaştıran hava koşullarından başka, insanları yabanıl hayvanlar da tedirgin eder ve yabanıl bir dünyanın ortasına çeker. Akbabalar Cevahir'le Üzer'in tepesinde dolaşır, burunlarının dibine gelip gözlerini dikerler (s. 18). Hatta o ortamda, onların bile aralarında garip ve acımasız bir denge ve görev bölümü vardır: "Yaşlılardan biri yerden bir şey buldu, gagasında çevirmeye kalkmadan genci üstüne gitti, fakat yaşlı Akbaba atik davrandı, kanatlarıyla destek alıp kaçtı ondan, kurtuldu." (s. 19).

Temaları destekleyen zıtlıklar,romanda, sık değişen kısa bölümler arasında, sinema filmindeki gibi çarpıcı bir biçimde verilmiştir. Örneğin Kasım ağanın bir kadınla (salt cinsellik dolu) yatışı ve sabah, Üzer'in (Gazel'in yanında) uyanışı.

Bu romanda karakterler (nerdeyse hemen hepsi), Ağaçlar Gibi Ayakta'ya kıyasla, birbirine eşit oranda ağırlık verilerek işlenmiş, toplumsal konumları ve psikolojik derinlikleri çok gerçekçi ayrıntılarla aktarılmıştır. Yaşama küsüp, sevgiye susamış sessiz Cevahir, düşleriyle olayları aşabilen, yaşama gücünü bundan alan Gazel, çilesini yüreğine gömüp yeni sevgilere kucak açan Hediye, kendi beyliğiyle çok daha büyük, başka bir beyliğe bağlı Kasım ağa, en az romanı baştan sona götüren Üzer kadar vazgeçilmez karakterlerdir.

Tarık Dursun K. Kurşun Ata Ata Biter ve Ağaçlar Gibi Ayakta romanlarında, çeşitli açılardan kıyaslandığında belirginleşen bir üslup değişimini denemiştir.●

KAYNAKÇA

(1) Ana Britanica, cilt 3, s. 537.
(2) Leith, D. ve Myerson, G., The Power of Address,, Routlege, Londra, 1987.
(3) Plett, H., Rheturik; in Van Dijk, T. (ed), Discourse and Literature, John Benjamins, Amsterdam, 1985.
(4) Leech, G., Principles of Pragmatics, Longman, Londra, 1983.
(5) Young, Richard, E.; Becker, Alton, L.; Pike, Kenneth, L., Rhetoric: Discovery and Change, Harcourt, Brace & World, Inc, New Work, 1970, s. 7.
(6) Scholes, Robert, Semiotics and Interpretation, New Haven and London, Yale University Press, 1982, s. 11.
(7) Kakınç, Tarık Dursun, Ağaçlar Gibi Ayakta, Bilgi Yayınevi, 1990.
(8) Kakınç, Tarık Dursun, Kurşun Ata Ata Biter, Bilgi Yayınevi, 1986.

şiirler

Ergun EVREN

simgemsin benim...

başkalarına benzemiyor bu yolcu
kavruk
ciddi...
bırak yorgunluğunu yüreğime
hadi
başkalarına benzemiyor
a y ı r d ı n d a m ı s ı n ? . . .

simgemsin benim(II)

şimdi sende tohumlandım işte
şimdi sana adandım senin tanrılarınca
onulmaz değişkin köklerinde yaşamların
elimizde değil
tohumlandık işte
adandık...
zaman ne ki...

simgemsin benim(III)

seninki çoğullaşmak şimdi
yücelere yerleştirmek güllerini
solmazlığa ulaşmak belleklerde
ya da
yüreklerde
seninki doruklaşmak tanrılarca
seninki dizeleşmek şimdi
yerleşmek dizelerle en güzel dudaklara
çağlarca kalmak
yazıtlarda gömütlerde
seninki şiirleşmek
ölümsüzleşmek
seninki...

doğur beni

Çiğdem SEZER

sana geldim / sitemsizim
topla yorgun şarkıları göğsümden
kanlı ellerimi yıka serinliğinde

yağmurlu rüzgarlarla geldim
bilmediğin kentlerden
geldim
son kampanası trenin
uğulduyordu
duraklar bensiz
uysal bir kuş gibi tenhalığa
düştüm / aç pencereyi
yorgunuyum günlerin

sana geldim / yanlışım belki
hüzün / koynumda büyüttüğüm kan pıhtısı
doğurup doğurup acılandığım
çocuğum
belki
her şiir
bir intihar

sana geldim / doğur beni

kantocu zarife

● Halit ÇAKIR

İlçenin tek tellalı Uzun Yusuf, sabahtan akşama kadar ayak basmadık sokak bırakmadan bağırdı, çağırdı.

- Duyduk duymadık demeyin, Elmas Mehmet Kumpanyası geliyor... Kantolar, düetler, meşhur komik Arap Süleyman... çarşambaya başlıyor... Suhulet Kıraathanesinde. Çevresinde toplanan kalabalık arasında, değişik ağızlardan Uzun Yusuf'a sataşmalar oluyordu:

-Yusuf, kızlar nasıl? Güzel mi?

- Piliç Nermin de geliyor mu?

Herbirinie iki metreye yakın yükseklikten bakan Yusuf, bu soruları duymazlıktan gelerek, zor bela bellediği sözleri "duyduk duymadık"la başlayıp yineliyor, bir yandan da yürüyordu. Sataşmalardan da anlaşılacağı gibi, Elmas Mehmet ilçenin yabancısı değildi. Daha önce birkaç kez gelmişti. Her gelişinde on gün kadar kalıyordu. Kumpanyanın yarısı kendi ailesindendi. Karısı ile iki kızı, damadı, bir de yeğeni olduğu söylenen delikanlı tiyatronun çekirdeğini oluşturuyor; geri kalanlar sağdan soldan toplanıyordu. Yeğeninin, küçük kızına tutulduğu için, dayısının topluluğu ile, o ilçe senin bu ilçe benim, yollara düştüğü anlatılırdı. Bu, kasabalının "Piliç Nermin" dediği kızdı. aile dışından gelenler arasında, her zaman değilse de, sık sık yer alan Arap Süleyman Naşit kuşağının sayılı tutüatçılarından biriydi. Elmas Mehmet keman çalar; piyeslerde padişah, kral, vezir, büyük baba rollerine çıkardı. Karısı ut, damadı klarnet çalardı. Kızlar da kantolara çıkar, oyunlarda genç kız, genç kadın kişileri canlandırırdı.

En çok merak edilen, ilçe gençlerinin, gençliklerinin son basamağına dayanmış eli para tutanların, kabına sığmamacasına bekledikleri, topluluğun her gelişinde başka başka kadınlardan oluşan kantoculardı. Bunları izlerken,, savrulan etekler altından görünen bir bacak, cömertçe açılan göğüslerde, ortadaki koyaktan iki tepeciğe doğru tatlı eğimlerle yükselen yamaçlar; değirmi kalçaların önde düğümlendiği göbek çukuru genç kuşağın düşlerini günlerce süslerdi. Kadın erkek ilişkilerinin töresel yasaklarla kıskıvrak dizginlendiği, evlenmemiş genç insanların, kendi ailelerinin dışında kadın yüzü bile görmediği bir ortamda, bu tür tiyatroların sergilediği kantolar, danslar, toplumun iliklerine kadar duyduğu cinsel açlığı biraz olsun dindiriyordu.

Kumpanyanın gelişi ile dedikodular da ortalığa yayılırdı: "Hacı Eminzade'nin Şükrü kantocu Zeliha'yı kapatmış!", "Seymenlerin Osman, Dürriye'ye bir beşibirlik takmış!" Eh, yerin kulağı vardı. Sokakta, kahvede, hükümet dairelerinde, ağızdan ağıza söylendikçe yaygınlaşan bu haberler, bir de içkili oldukları için tiyatroda taşkınlık yapanların jandarmalık olayları ile birleşti mi, çok geçmez, kapalı duvarlar arasında oturup, kafes arkasından dış dünyayı gözleyen kadınlara ulaşırdı. Birkaç günlük somurtma, yatakta direnmeden başka pek geçer sözlülükleri olmayan kadınlar en sonunda bir ödün koparmayı başarmışlar, topluluğun onlar için de temsil vermesini sağlamışlardı. Böylece, tiyatronun her gelişinde perde, bir kez olsun, kadınlara da açıldı.

Oyuncular, kadın erkek, deniz kıyısındaki Sabah Otelinde kalırlardı. Otel sahibi Yakup Bey, lokantacı Süreyya'nın iyi dostu idi. Elli yaşlarında, saçları gür, uzunca boylu, yakışıklı bir adamdı. Sol yanağı derinlemesine çöküktü. Askerliğini sağlık çavuşu olarak yaparken, bir gece cephe gerisinde, bir kaza kurşunu yanağını delip orada kalmış. Sonra çıkarmışlar kurşunu, ama yeri çukurlaşmış. Askerlikte başladığı işi çok sevmiş olacak ki, terhis olunca, bir akraba doktorun yanında altı yedi yıl çalışmış; bu yüzden adı doktora çıkmıştı. Yakınları ilçenin hükümet doktoruna gitmez, onun verdiği ilaçları kullanırdı.

Oyuncular yemek için genellikle Süreyya'nın lokantasına gelir; kimileyin birkaç kadeh de atıştırırlardı. Topluluğun ücretleri iyi olmayan üyeleri lokantada seyrek görünür; çarşıdan aldıkları ufak tefek yiyecekleri, odalarına çekilerek yerlerdi. Temsillerin verildiği Suhulet Kıraathanesi, otelden uzakta, denize doğru çıkıntı bir tümseğin üzerinde, geniş salonlu, iki katlı bir bina idi. Üst kattaki odalarda ilçenin önde gelenleri ve memurlar hem içer, hem de kumar oynardı. Tiyatrolar gelince salonda sahne kurulur, yukardaki odalar da, soyunma giyinme için tiyatroculara ayrılırdı.

Tiyatronun başlayacağı gün, Uzun Yusuf duyurusunu yaparken, sözlerine "Meşhur kantocu fettan Zarife*' diye yeni bir ad kattı. Üstelik kantocunun adını, yılların sanatçısı Arap Süleyman'dan önce söylüyordu. Bunu kendiliğinden yapamayacağına göre, demek Elmas Mehmet bombasını son güne saklamıştı. Sözü dinlenenlerin yorumu bu yoldaydı. oyuncular ilçeye geç saatte bir otobüsle gelmiş; otelin kapısında duran arabadan iner inmez odalarına çıkmışlardı. Gündüzün yalnız erkek oyuncular ortalıkta

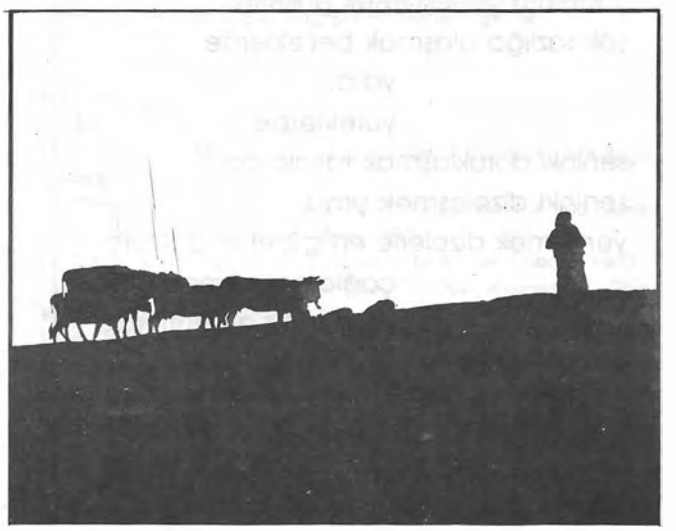

(Fotoğraf: M. Reşat SÜMERKAN)

dolaştığından, kadınları gören olmamıştı. Acaba nasıl bir şeydi bu "Fettan Zarife"? Kurt kumpanyacı Elmas Mehmet de, kantocunun üzerindeki giz tülünü iyice kalınlaştırmak için elinden geleni yapmış; ilk gece üç kantocuyu başörtülerine sarıp sarmalayarak tiyatroya götürmüştü.

Zarife'nin göğüs titretmeleri, kalça kıvırmaları, göbek atışı, kısa eteklerini savuruşu, sevdalı sesi daha ilk geceden başlayarak dillere destan oldu. Kantodaki becerisi, cilveleri, güzelliği anlatıla anlatıla bitirilemiyordu.Elmas Mehmet üç yıl önceki gelişinde Dilara ile ilçeyi birbirine katmıştı; ama bu başka bir afetti. Bu konularda sözü dinlenen Topal Şevket, "Dilara bunun eline su dökemez!" diyordu. Gençlerin abayı yaktığı Piliç Nermin'in pabuçları dama atılmıştı. Zarife günden güne daha çok erkeğin rüyasına giriyordu.

Cumartesi günü kadınlar salonu çocukları ile birlikte doldurdular. Sahnenin hemen önünde ortada, kemanını dizine dayamış olarak, iri gövdesiyle Elmas Mehmet, sağında, kucağındaki uduyla karısı Leyla oturuyor; çalgılarını tıngırdatarak akort ediyorlardı. Damat, kaynanasının

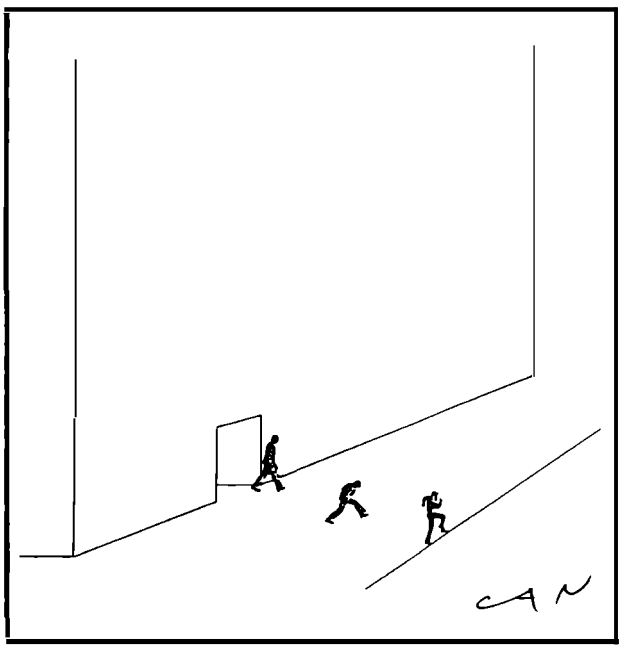

yanında klarnetine arasıra üflüyordu. Yaşlı darbukacı damadın sağında idi. el çıngırağı sahne gerisinde üçüncü kez çalınca, Elmas Mehmet'in işareti üzerine, çalgıcılar hep birlikte "Açılan güller gibi yanağın..." kantosunun müziğine başladı. Uyduruk basma perde zıplaya takıla açılırken, Nermin çevik adımlarla sahneye girdi. Üzerinde göğsünü ve bacaklarını yarım yamalak örten bir giysi vardı. Çıplak kollarını yanlara açıp, memelerini ve değirmi kalçalarını titreterek; saçlarını öne ve yana döküp, salona gülücükler dağıtarak dansını bitirdi. Nermin'i daha önceki gelişlerinden tanıyan kadınlar bağırıp çığırarak alkışladılar; iki kez daha sahneye çıkardılar. Arkadan bir kadın daha kantoya çıktı; onu bir kadın - erkek düeti izledi. Bunları da coşku ile alkışlayan kadınların aklı fikri hep Zarife'de idi. O sırada, tiyatronun baş erkek rollerine çıkan genç oyuncusu perdeyi aralayarak sahnede göründü.

- Sayın bayanlar... şimdi kumpanyamızın yıldızı Zarife Hanım kantosuna başlıyor. Hiç kesilmeyecek gibi salonu dolduran alkışlar ve ıslık sesleri sürerken sunucu çekildi. Elmas Mehmet orkestrası "Küçücükken eğlenmeye..." kantosunu çalmaya başladı. Biraz sonra perde açıldı, Zarife buz üzerinde kayar gibi sahneye girdi. Salonun her iki yanına eğilerek izleyicilerini selamlarken, kadınların alkışları dinmek bilmiyordu. Üzerinde, memelerinin altından düğmelenmiş siyah renkli, kolsuz, açık yakalı bir blüz vardı. Çıplak göbeğinin altından inen fiyonglu, bol eteği de siyahtı. Şarkısını, hiçbir kantocuda görülmedik kol, boyun, gövde ve bacak kıvrılışları ile süslüyor; ikide bir yüzüne dökülen gür sarı saçları arasından mavi gözleri çapkın çapkın bakıyordu. Şarkısının "bana derler fındık kurdu" dizesini söylerken, sağ el başparmağı ile gözünün alt kapağını aşağıya çekiyor, sonra "pışşt!" deyip, orospu gülüşleri ile yan yan bakıyordu. Zarife, şarkısının sözlerini bitirip de dansa sıra gelince, sahnenin arka duvarı boyunca küçük adımlarla yürürken, dansın bir parçası imiş gibi, müziğe uygun vücut devinimleri ile, önce blüzünü, sonra eteğini, bütün ayartıcılığıyla yavaş yavaş çıkarıp bir kıyıya attı. Şimdi üzerinde, üstte yalnızca meme üzerlerini örten kırmızı, biraz da sarı pullarla kaplı ince bir kordonla, arkada düğümlü bir memelik; altta, kalçalarını yukarıdan kavrayan bir kemere çepeçevre asılı, pırıl pırıl parlayan, kırmızı ve sarı şeritlerin şöyle böyle örttüğü küçücük bir külot kalmıştı. İyice çıplaklaşan göğsü, yontucu Pheidias'ın elinden çıkma yuvarlak kalçaları, ölçülü bacakları ve güzel yüzüyle, sanki deniz dalgalarının köpüğünden doğup sahneye çıkıyordu. Yüksek topuklar üzerinde bir hayli yükselen gövdesinin her yeri, hızla seyiren titreyişlerden, her kasını gösterircesine yavaşlatılmış kalça ve omuz çalkalamaya kadar değişik devinimlerden geçiyor; bütün bunlar olurken sahnede ayak basmadık yer bırakmıyordu. Dans bitip de sahne gerisine çekilince, kulakları sağır eden ıslıklarla dolu, camları titreten bir alkış ve "Zarife! Zarife!" tempolu çığrışlar koptu. Erkeklerin anlattıkları doğruymuş. Böylesine kantocu değil ilçelerine, kolay kolay büyük kentlere de gelemezdi. Zarife ikinci çıkışında yalnız dansetti. Değişik aralıklarla, ya da ardarda göbek atmalar ve darbukacının vuruşlarına uydurulmuş kalça çalkalamalar ile süslediği dansını bitirdi ve sahneden ayrıldı. Kadınların belki on dakika süren alkışları onu bir daha sahneye çıkaramadı. Alkışların kesilmeyeceğini gören Elmas Mehmet, sunucunun ağzından şöyle bir duyuru yaptı:

- Sayın bayanlar... Yıldız kantocumuzun oyunlarını çok beğendiğinizi görüyoruz. Sizlere çok teşekkür ederiz. Zarife Hanım alkışlarınıza dayanamayarak, hasta hasta oyuna çıkmıştır. Şu anda bitkin durumdadır. Yeniden sahneye çıkamayacağını değerli seyircilerimize bildiririz. Anlayış göstereceğinize inanıyoruz. Varolun, sağoğlun.

Bu duyuru üzerine alkış, ıslık ve bağırıp çığırmalar dinmedi. "Zarife! Zarife!" diye tempolar tutuldu. Alkışların sonucu değiştirmeyeceğini gören kadınlar, yavaş yavaş seslerini keserek, temsilin geri kalan bölümünü izlemeye koyuldular. Ama içlerinde bir doyumsuzluk ve güceniklik vardı. Kocalarına gecede beş kez çıkan Zarife, nasıl oluyordu da iki çıkışla onları savıyordu? Görünürde hasta filan da değildi. Keklik gibi sekiyordu isteyince. Temsilin tadı kalmamıştı. İşte, düetten sonra, "Padişahın Kızı" piyesinde Arap Süleyman, o her zamanki kasıkları çatlatan yutturmacaları, mimikleri ile yine tam gününde idi. Ama nafile! Kadınların neşeleri bir türlü yerine gelmiyordu. Belki piyesi de baştan savıyordu bunlar. Tiyatrodan sonra da süren bu hoşnutsuzluk ta evlere kadar taşındı. Akşam hemen hepsi, söz-

leşmiş gibi, tiyatronun bu umursamaz tutumunu efendilerine şikayet ettiler. Evlere ulaşan bu haber üzerine en çok babalanan Sarı Alioğlu Yusuf'la Topal Şevket oldu. Her konuşmada esip savuruyorlardı. Bu hızla doğru otele gidip, olanca kızgınlıkları ile tiyatroculara çıkıştılar. Neyse, Elmas Mehmet ile karısının alttan alışları bu çok önemli çatışmayı tatlıya bağladı.

Merkez ilkokulunun sirke gibi sert başöğretmeni hiçbir öğrencinin tiyatroda görünmesini istemiyordu. Ne küçüklerin,ne de son sınıf öğrncilerinin, soyunuk dans eden kantocularla, oyunlarında sık sık açık saçıklığa kaçan tulüatçılar araişi yoktu. Halil, ağabeyinden dinlediklerinden, annesinin ve babasının anlattıklarından öyle yenilmez bir meraka kapılmıştı ki, ne yapıp yapıp bu tiyatroyu görmek istiyordu. Sınıf arkadaşı İsmet, bir yolunu bulmuş, gizlenerek saklanarak bir gece gitmişti. Gördüklerini anlata anlata bitiremiyordu.

Tiyatronun son gecesi Halil, lokantaya erken saatlerde gitti; verilen bütün işleri yan çizmeksizin yaptı. Annesinin yardımıyla babasından izin koparmıştı: Bu gece tiyatroya gidecekti. Bir yandan çarşıya koşuyor, öte yandan masa örtülerini seriyor, tabak, çatal ve bıçakları yerleştiriyordu. Akşamüstü lokanta iyice kalabalıklaştı. Babası, Esat adlı bir arkadaşı ile il merkezinden yeni gelen kamyoncu Ali Bey'le birlikte, orta masaların birinde içiyordu. Saat sekize doğru Arap Süleyman ön kapıdan rüzgar gibi girdi. Doğruca Ali Bey'in oturduğu yere gitti ve eğilerek kulağına bir şeyler söyledi. Ali Bey iki kolunu yana açtı ve başını "hayır" anlamında birkaç kez salladı. İl merkezi ile ilçeler arasında yük taşımacılığı yapıyordu. Tiyatrocularla da sıkı ilişki içindeydi. Besbelli Arap Süleyman'ın beklediği şeyi getirmemişti. Tulüatçının, gelişindeki canlı adımlarına karşın, sürüklenir gibi lokantadan çıkışından anlaşılıyordu bu. Biraz sonra durum açıklığa kavuştu; Arap Süleyman esrar düşkünü idi. İlçede bulunmadığı için, il merkezinde bilinen kişilerden alır, Ali Bey ona getirirdi. Bu kez kamyoncu esrar bulamamıştı.

Lokantadakilerin hepsi tiyatroya girmiş, yalnız Halil dışarda kalmıştı. Biraz sonra ağabeyi dışarı çıktı ve şu haberi verdi:

- Başöğretmen içerde. Oyun başlamadan giremezsin. Bekle.

Müzik başlamış, dakikalar ilerlemiş olduğu halde, ağabeyi bir türlü görünmüyor; Halil'in içinin yağları eriyordu. Neden sonra dışarı çıktı ve Halil'e yaklaşmasını işaret etti:

-Gir içeri. En gerideki sandalyelerin arkasında duracaksın. Başöğretmen önde, solda. Görünmemeye dikkat et.

Nermin, ikinci çıkışını sürdürüyor, çalgıcılar da ona eşlik ediyordu. Kızının kıvrak kantosu ile coşan Elmas Mehmet, bir ara ayağa kalktı ve kemanı arkasında çalmağa başladı. Onun bu çalışını her zaman beğenen jandarma yüzbaşısı, bir yandan bakması için savcıyı dürtüklüyor,bir yandan da ağzı kulaklarında alkışlıyordu. Nermin'den sonra bir başka kantocu üç kez sahneye çıktı. onun arkasından "Kızım seni Hasan'a vereyim mi?" düeti epeyce alkış topladı. Artık gecenin olayı başlamak üzere idi.Birkaç dakika sonra Zarife çıkacak, o dillere destan güzelliğini,sanki ağırlığından soyunmuş kuğu adımları ile sergileyecekti. Yalnız, tiyatronun akışında bir duraksama kendini belli ediyordu. Son kanto için müzik bir türlü başlamıyordu. O sırada başerkek oyuncunun Elmas Mehmet'in yanına geldiği, birbirlerinin kulaklarına bir şeyler fısıldadıkları görüldü. Sonra oradan ayrılıp sahne gerisine gitti. Herkes merak içindeydi. Elmas Mehmet'in bir işareti ile keman ve klarnet bir başlama notası çaldı ve darbukacının vuruşu ile müzik durdu. Sunucu ürkek adımlarla perde önüne çıktı:

- Sayın seyirciler... Elmas Mehmet Kumpanyası sizlere üzüntü ile bildirir ki, bütün sahnelerin yıldızı Zarife, bu son gecemizde bizlerle birlikte olamayacak. Yazık ki onu, **sisto pyellt asendan** hastalığı ile yattığı yatağından kaldıramadık. Elimizde olmayan nedenlerle ortaya çıkan bu durumdan ötürü, tiyatromuz hepinizden özür diler.

İlçede o zamana kadar hiç duyulmamış bu hastalık için, kaymakam savcıya baktı. Savcı, Girit kökenli olduğundan, konuşmalarına çoğun yabancı sözcükler karıştıran yargıca döndü. En sonunda bütün bakışlar hükümet doktorunda toplandı. O da, başını önce öne,sonra yana sallayarak, sanki bu tanıya göre elden başka bir şey gelmediğini anlatmak istedi. Gecenin tadını kaçıran bu haber üzerine, herkes yanındaki, arkasındaki, ya da önündeki ile konuşmakta olduğu için "Kadının Fendi" oyununun ilk perdesi uğultular arasında açıldı. Oyunda en büyük ağırlığı omuzlarına yüklenen Arap Süleyman, bu gece nefesini çekemediği için havasını hiç bulamıyor, kendini oyuna veremiyordu. Yutturmacaları yerine oturmuyor, mimikleri ve nükteleri yapmacık kaçıyordu. İlçe halkı, memurundan önde gelenlerine kadar, temsilin tadına varamamış; son gece başarısız geçmişti.

Elmas Mehmet Kumpanyası ilçeden ayrıldıktan sonra, gencinden yaşlısına,kasabalının düşlerini süsleyen Zarife'nin, o gece sahneye çıkmayışı üzerine değişik söylentiler ortalıkta dolaştı. Bunlardan en tutulanı bıçakçı Kâzım'ınki idi. Ona göre kantocu hasta filan değildi. Son geceyi Çolakoğlu Ramiz'in koynunda geçirmişti. Bu savını şu olaya dayıyordu: On dört yaşındaki otel komisi İsmail, Zarife'yi, aynı katta koridor sonunda bulunan genel tuvalete, o gece saat dokuzlarda girerken görmüştü. Kâzım soruyordu: Ağır ateşli hasta, yatağından tek başına kalkar da tuvalete nasıl giderdi?

O gün Ramiz'in ilçede bulunmadığını öne süren Beyazoğlu Haşim de, hastalığın bahane olduğunu savunuyor, "Zarife'nin geceyi otelde, ilçenin hızlı çapkını Şatır Fehmi ile geçirdiğine kalıbımı basarım." diyordu. İşsiz güçsüzün çok, çalışanların azınlıkta olduğu ilçede, böyle değişik kurgular düzenlemekten daha doğal ne olabilirdi?

Kumpanyanın ayrılışından bir ay kadar sonra, otelin çay salonunda oturanlar, yine bu olasılıkları tartışırken, aralarından biri, onları bıyık altından belirsiz bir gülümseyişle dinleyen otel sahibine sordu:

- Yakup Bey, sen hiçbir şey söylemiyorsun.O gece tiyatroda yoktun. Gerçekten hasta mı idi Zarife?

Konuşmalarında, kendisi ile karşısındakiler arasında her zaman belli bir uzaklık bulundurmaya özen gösterep Yakup Bey, yılan hikayesine dönen bu söylentileri tezinden durdurma ivecenliği içinde yanıtladı:

- Yok birader. Kızcağız otuz buçuk derece ateşle kıvrandı, durdu. Bütün gece, geç saatlere kadar, ateşini düşürmek için, **salicyate de soude** iğnesi yaptım, ıslak havlulara sardım.

Gençliğinin son yıllarını sürdüren, canlı kanlı bu görgü tanığının anlattıkları kuşkuları oldukça dağıttı. İlçe merkezinden beş saat uzaktaki Aksu köyünde oturan karısını otuz - kırk günde bir görmeğe giden Yakup Bey'in, bu olayla ilgili olarak üzerinde durmayı kimse aklına getirmedi.●

mustafa kemal sayıl'ın yarım yüzyıllık anılarından bir demet:

andıkça - I*

Bir dönemin yoğun yaşamına tanık kimi insanlar, aradan yıllar geçse de o döneme özgü anılarını en ince ayrıntısına değin anımsarlar. Bu anıların uçup gitmesine razı olmayanlar da çok kişiyi ilgilendiren bu yaşam dilimini, bir coşkuyu, sevenlerine yeniden yaşatmak isterler. Zaman içinde nice anının uçup gitmemesi için en bilinen yöntem onları kitaplaştırmaktır. Kitaplaşmak, hem onların yitmesini önler, hem de çok kişi o sayfalarda geçmişin çiçekli bahçelerinde bir soluk almanın sevincini yaşar.

Trabzon'un dışında yaşamasına karşın, beyniyle, yüreğiyle hep bu kentin nabzını tutan Mustafa Kemal Sayıl da 40 - 50 yıl öncesinden yaşamına kattığı pek çok anıyla yıllar sonra da olsa bir birliktelik oluşturmaya çalışmış. Yakın dostlarını, öğretmenlerini, 40'lı yılların Trabzon'unu, sınıf ve sıra arkadaşlarını, görev yaptığı yerlerde tanıdığı ilginç kişileri, askerlik yaşamının unutulmaz günlerini... birayağı hep Karadeniz'de kalan kimliğiyle anlattığı kitabına ANDIKÇA adını vermiş. Mustafa Kemal Sayıl anılarının bu ilk kitabının önsözünde **"bu kitap artık gelecekten çok geçmişi yazma durumundaki bir kalemin değişik olayları belgesiz özellikle tahlilden kaçınarak akılda kaldığı gibi anlatılmasıyla ortaya çıktı. Kronolojik bir sıranın oluşması da önemsenmedi. Ancak olaylardaki gerçek esprisine bağlı kalabilmek için geniş ölçüde gayret sarfedildi..."** diye açıklamada bulunur.

Bir dönemin insanlarının çok yakından tanıdığı; ancak, genç kuşaklara tanıtılmasının da görev olduğuna inandığımız Mustafa Kemal Sayıl'ın kısa özgeçmişini kendi kaleminden izleyelim:

"1 Ocak 1925 tarihinde Trabzon'da doğdum. Cudibey İlkokulu'nda, Trabzon Lisesi'nde, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okudum. 1946 yılında girdiğim Türkiye İş Bankası'ndan Genel Müdür Yardımcısı olarak emekli oldum.

Meslek yaşantım dışında gazetecilik ve yazarlıkla hobi düzeyinde uğraştım. 1945 yılı sonunda, Trabzon YENİYOL gazetesinde 14 - 15 hafta süreyle yayımlanan 'TÜRK EDEBİYATINDA HİCİV ve MİZAH ŞİİRLERİ' adlı çalışma, yayımlanan ilk yazımdır. Bundan başka YENİYOL ve İNAN'da sürekli yazılarım yayımlandı. Daha sonra 'Senetler Tatbikatı' adlı mesleksel bir kitabım çıktı. GUGUK ve HAMSİ dergilerinde çıkan yazılarımdan sonra, anektot anılardan oluşan 'ANDIKÇA I' adlı kitabımı yayımladım. TRABZON yıllık dergisinde yazılarım çıkıyor. Şimdilerde 'İş Bankası'nın Tarihi Mahiyetinde' olacak anılarımı yazmaktayım."

Mustafa Kemal Sayıl, ilkokul öğretmeni Badi Mustafa'dan, aynı okuldaki müdürü Emin Tuğcu'ya, doktor Murteza Sağnak'ın Kaleciliğinden, marabaları Temel Aga'nın seyyar tiyatro seyirciliğine, Trabzon Lisesi öğretmenlerinden cebirci İdris Çakır'dan, Motor Sıtkı'ya, Müdür Faik Dranaz'dan, gazeteci Abdi İpekçi'ye, Mehmet Topçuoğlu'dan anlı şanlı beden eğitimi öğretmeni Migonof'a (Hüseyin Avni Aker) değin dağarcığında kalan anılarına daha nicelerini ekleyerek, ANDIKÇA I'i oluşturmuş. 160 sayfalık kitap tanık olunan nice olaya, yaşanılan geniş bir zaman dilimine ışık tutuyor.

Her bir anıya konunun içeriğini yansıtan başlıklar koyan Sayıl'ın yeni çalışması yıllarca görev yaptığı **"Banka ve Sendikadan Anılar - Kişiler"** üzerine olacak.

Yazarın ilk kitabında yer alan anılarından bir **"tadımlık"** vermekle yetiniyoruz:

Trabzon Liselerinden Yetişenler Cemiyeti'nin her sene "Karadeniz Balosu"nda çıkardığı (Hamsi) dergisinin 1949 yılı sayısında şu haber yayınlanmıştı:

"Arkadaşımız Mustafa Kemal Sayıl'ın Hamsi'de yayınlamak üzere çizdirdiğimiz karikatürü dergimize sığmadığından, ileride çıkartmayı düşündüğümüz "Balina" dergisinde yayınlanmak üzere "Beyazıt Kulesi'nde" muhafaza altına alınmıştır.

Kuşkusuz yarım yüzyıllık bir zaman diliminde yaşanan nice anılar arasında yitip gidebilmek için kitabı tümüyle okumak gerekiyor. Yazar Mustafa Kemal Sayıl'ı bunca güzel anının yitmesine razı olmadığı ve onları yakın dostlarına, kitapseverlere okutmayı başarabildiği için kutluyoruz.●

KIYI

Yeniyol

Siyasî Gazete - Trabzon

ANDIKÇA... Mustafa Kemâl Sayıl

Edebiyatımızdaki Hiciv ve Mizah Şiirleri

(1) Yazan : Mustafa Kemal Sayıl

Garplıların (Satire) nev'i dedikleri «Hiciv ve Mizah» eserlerine, her milletin edebiyatında fazlasile rastlanılır Bu çeşit eserler ekseriya ciddi eserler kadar fazla

** ANDIKÇA I, Mustafa Kemal Sayıl, Anılar, Kendi Yayını, İstanbul 1991. Yenilik Basımevi, 160 s.*

Kitap isteme adresi: Hüsrevgerede Cad. 104 / 1 Barış Apt.: 2 Teşvikiye / İSTANBUL.

her perşembe mutluluk getirir mi?

● Muzaffer UYGUNER

Attila Şenkon'un öyküleri kitabındaki **"Her Gün Perşembe Olsa"** adlı öykünün çocuk kişisi, annesiyle her Perşembe günü gittiği evde mutlu bir gün geçirir. Temizliğe giden kadının küçük çocuğudur o; **"yaşlı delinin temizlikçisi ile bitli kızı"**nın, yaşlı kadının evinde mutlu geçen bir gündür Perşembe, Şenkon, toplum yaşantımızdaki bir gerçeğe, bir çarpıklığa değinir böylece. Sonunda, çocuğun düş kırıklığı, ondan sonraki perşembelerde **"yaşlı deli"**nin evine gidemeyişinin mutsuzluğu, toplumdaki çarpıklığı bir kez daha vurgulanır. Aynı apartmanda oturan ve asansörden inen kadının kucağında köpek, yanında hep mutlu bir çocuk vardır. Bu çocuk, temizlikçinin kızını **"bitli kız"** diye niteler. Bu durum,toplumumuzda çok görülür de bu yüzden pek yadırganmayabilir. Ama, bir bakıma, büyük kentlerdeki insanlarımızın bir görüntüsüdür, kesitidir.

"Papatya Adası"nın kişilerinden biri sevgiyle doludur. Bu sevgi sanki içinden taşar.**"Kimi gün tıklım tıklım bir otobüsün tanımadığı"** kalabalığına **"hepinizi çok seviyorum"** diye haykırmak gelir içinden. **"Ya sevgiyi haketmeyecek denli kötüyseler?"** sorusuna **"güzelliklerini bulup çıkarmayı bildikten sonra kötü insan yoktur ki? Kimse tam bir melek ya da şeytan değildir. Yanlışı doğrusuyla insansız hepimiz. Bunu böyle kabul edebilirsen"** yanıtını verir. Şenkon, insanları böyle bir açıdan görür, bu genel değerlendirmeye ağırlık verir. Ama, bunu tartışmak da gerekiyor. Bu öyküde, bu ilişkilerin tartışması vardır. Öykünün yaşlı kişisi, **"tek çıkar yolun, oyunu onların kurallarıyla oynamak olduğuna inanmış",** sonra da yüzüne kaskatı bir maske takmıştır. Ama, ona göre, içindeki ben'le yüzündeki maske iki yabancıdır. Bu, toplumu oluşturan insanların değişik doğalarının bilinçli bir kişi üzerindeki tepkisidir. Gerçek sevgi mutluluk kaynağıdır.

Şenkon'un **"Yorganlar, Pireler, Küller"** adlı öyküsünde başka bir kişi vardır. **".. anlattığı olaylardaki ufak ayrıntılar onun ilişkilerine hep tek taraflı baktığını ele veriyordu. Kabule yanaşmadığı bu bencilliği, dostları ile, özellikle son zamanlarda çoğalan anlaşmazlıklarının ilk nedeniydi. İstemeden kırıyor, sonra da suçu karşısındakine yükleyerek onarılmayı bekliyordu"** bu öykünün kişisi. **Attila Şenkon**, insan yaşamındaki ilişkilerin olumlu ya da olumsuz davranışlarını öyküleştiriyor diyorum. **"Renksiz Gökkuşağı"** adlı öyküsünde de, toplumsal yaşantımızdaki, kentsel yaşamdaki aykırılıkları, biraz düşsel bir kurgulama içinde ortaya koyar. Yağmur sularının evi basmasıyla ıslanan her şeyini düşünen Satı ile **"Bulutların arasında çizilen gökkuşağını kuru evinin salon penceresinden izleyen Ayten Hanım"** elbette aynı rahatlık içinde değildir; biri mutsuz ve umutsuzdur, öbürü mutludur.

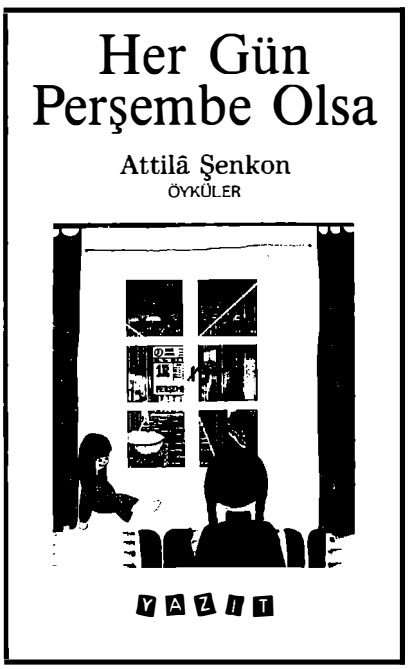

"Mumu Söndürmek Kolaydır" adlı öyküde de insanların, yaşadıkları ortamdan doğan değişik düşünceler, düşler içinde olduklarını gösteriyor bize. Biri duygusaldır, biri mantığa önem verir buradaki kişilerin. Konuşma kurgusu içinde oluşan öyküde, bu iki ayrı kişiliğin dünyaya, topluma ve insanlara değişik bakışlarını buluruz. Biri, **"dünyada hiç kimseye güvenmemelisin. Annene, babana bile"** derken biri de **"Birine güvenmeden yaşayamazsın. Bu bir ihtiyaçtır"** der.

Attila Şenkon, toplumumuzdaki zıtlıkları bir çok öyküsünde sergilemiş; şiirsel bir kurgulama ile bu zıtlıkları belirtmiştir. Bunun için de konuşmalar önemli bir yer tutar onun öykü uyarlamasında. İnsanlar, doğanın, çevrenin, yakınlarının baskısı altında ya da doğuştan gelen bir yoksulluğun elindedir. Mutlu kişilerin yanında mutsuz olanlar da vardır. Bu zıtlık, daha çok kentsel yaşamımızda görülür. Öykülerdeki kişilerin zaman zaman düşsel mutluluk ardında olduğu da görülmektedir. **"Papatya Adası"** , bu düşsel mutluluğun öykülenişidir bir bakıma. Bu öyküde, sevginin önemli bir yeri olduğu da vur-

gulanır. Sevgi, insancıl sevgi bir çok öyküde bir oya gibi işlenmiştir. **Kiraz Tanesi"** adlı öyküde, bu sevginin insana değil bir kuşa dönük olduğunu görüyoruz. Bırakıp gidişler bazan bu içten sevgiyi söndürür, bazan da söndürmez. Burada da, uçup giden kuşun ardından, kuşu seven kişi şöyle konuşur: **"Dilim hüzün dolu o şarkıyı söylese bile, kalbim sana verilecek bir parça sevgiyi hep saklayacak"**. Bu, gerçekten seven bir kişinin içindekini sözle dışa vuruşu değil midir? Şenkon, bu ruhsal dramı, içsel yaşantıyı bu tümcesiyle bile çok güzel yansıtmıştır. Sevginin derinliğini ve insancıllığını **"Sevmek Dokunmaktır"** adlı öyküsünde de çok değişik bir düzen içinde ortaya koymuştur. Öykünün sonunda, **"Çevrem huzur, yüreğimse umut dolu. Biliyorum ki, dostluklar var oldukça sevgi tükenmez"**. **Şenkon**, bu öyküde, bir antik kent ortamı içinde işlemiştir sevgiyi, böylece sevginin insan varoldukça bulunduğuna değinmeyi yeğlemiştir.

"Sevgiler Üşürken" adlı öyküsünde, sevgiyi başka bir ortamda, başka bir kurgulamayla değerlendirmiştir. Sevginin oluşmasında ve yaşamasında karşı sevginin de varolması gerektiğini vurguluyor bu öyküsünde.

Attila Şenkon, insanlarını sevginin ve dostluğun yaşattığını vurguluyor böylece. Toplum yaşamında değişik yaşam biçimleri olsa da, insanların bazıları zengin, bazıları fakir yaşasa da sevginin ve yakınlığın, dostluğun hep varolduğunu; insanlar arasında bu sevginin önemli bulunduğunu söylemiştir, söylemiştir hep. Sevginin zıddı olan sevgisizlik, kin de vardır elbette insan yaşamında. Ama, **Attila Şenkon**, sevginin, insanlar arasında en önemli ilişkinin sevgiye dayandığının bilincindedir. İnsanlar arasındaki bu sevgiyi, dostlukları zıt görüşlere de yer vererek şiirsel bir anlatımla öyküleştirmiştir. **"İnsanı sevmekle başlar her şey"** diyen usta öykücümüzün, **Şenkon**'a yolgösterici olduğunu da söyleyebiliriz.●

1. ***Attila Şenkon, Her Gün Perşembe Olsa(1991 Akademi Kitabevi Özendirme Ödülü), Öyküler, Yazıt Yayınevi, Ankara 1990.***

çözdüm işte çığlığımı

Asım ÖZTÜRK

Arındım işte
Düşçü belleği, korkak çocuk
Fırtınamın kıyısızlığını bölüşen
Yorgun kollu sevda ağacı
Kaçıncı deniz masmavi bu,
Bulut bulut ellerimle yokladığım
Açılmayan kapı
Düşüp kırılan aydınlık,
Temizleyip öyle geldim karlarımı
Bir üşüyüp,
Bir fırtınayken
Savura savura dallarımı
Eğdim içimin yalnızlığına,
Arındım sesimden
Yankının çığlığında belleğim.

Buldum o çıplak çocuğu ben
Dizleri oyun yarası,
Yüreğini salıvermiş boşluğa
İpi kimde bu maviliğin,
Aç pencereni
Geldim işte
Varım işte;
Korkularımın ormanında bir çığlık
Bir dal,
Fırtınamın kıyılarından
Hep çırılçıplak girdim esintine senin
Korku ve umut,
Derin uçurumunda beklerken beni
Çözdüm işte çığlığımı
Sesimdeki gizle, gözlerinin içinde.

masal sanır

M. Özer CIRAVOĞLU

Düşler ve gerçek
Yalın dağım
Açıl yıkılsın sazım
Su ver
Yeşersin
Gönüllerde sızılı dünyam

Nasıl bakarsan
Ne gizli gözlerinde
Her gemi alır yolculukları
Kavuşma derinliğinde

Doy, ufku dağıt
Masal sanır
Kendini her adam, dev aşklara

"ülkeyi kucaklayan adam"*

● Hidayet KARAKUŞ

Otlar böcekler gibiydik bozkırda / Acılarda gökyüzü kadardık / Bizden geçerdi zamanın karanlığı / Yorgun öküzler kara sabanlarla / Unutulmuş unutulmuş unutulmuş köylerdik

Sonra sen geldin nisanlar gibi / Durdu o içimize akıttığımız kan / Yenilendi gücümüz bembeyaz / Köyler babası halk babası / Bize çalışmaya başladı tarlalar

Başaran'ın **Tonguç Baba** şiirinden bu dizeler. Mehmet Cimi, 1988 Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü'nü kazanan yapıtı **Tonguç Baba / Ülkeyi Kucaklayan Adam**'da Köy Enstitüleri'nin kurucusu, büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç'un yaşamını anlatır.

Tonguç, Silistre Rüştiyesi'ni (ortaokul) bitirdikten sonra okumak ister. Babası okuyanların köy işlerini öğrenemediklerini,ellerinden başka iş de gelmediği için hazır yiyici olduklarını söyleyerek küçük İsmail'in isteğine karşı çıkar. İsmail, annesinin yardımıyla köyden kaçarak İstanbul'a gelir. Babasından, amcasından adını duyduğu bir paşanın konağını bulur, ona okumak istediğini söyler, yardım ister. Paşa, elindeki gümüş saplı bastonu Tonguç'a doğru uzatarak konuşur:

"Evlâdım parası olan okur, olmayan okuyamaz. Sen İstanbul'da okumayı o kadar kolay mı sanıyorsun? Şaşarım babalarınızın aklına. Sizleri böyle parasız, pulsuz okumaya gönderiyorlar. Olacak iş mi bu? Sana ancak şu iyiliği yapabilirim: Tramvay şirketine biletçi yazdırayım seni. Birkaç ay çalış. Köyüne dönecek kadar para birliktir. Sonra çek git evine. Buralarda sürünme boş yere."

İsmail Hakkı, umudunu yitirmez. Aksine hırslanır daha çok. Paşanın yanından çıktıktan sonra uzun uzun düşünür, zamanın Maarif Nazırına çıkmaya karar verir. Nazırın odasına sokmazlarsa da bir yolunu bulup içeri kaçar. Daha önce yazdığı dilekçeyi Maarif Hazırı Şükrü Paşa'nın önüne bırakır.

Paşa, İsmail Hakkı'nın okuma isteğinden mutluluk duyar. Zaten Balkan Bozgunu'ndan sonra Rumeli'deki yurttaşlara göçmen işlemi yapılmakta, devlet katında birtakım kolaylıklar gösterilmektedir. Nazır, İsmail Hakkı'ya yolluk da verdirerek Kastamonu Öğretmen Okulu'na yollar.

Bu okulda iki yıl okuyan Tonguç, 1916'da İstanbul Öğretmen Okulu'na gelir. 1918'de okulu bitirince de yirmi arkadaşıyla birlikte Almanya'ya öğrenime gönderilir.

Almanya'daki öğrenimi sonunda Eskişehir Öğretmen Okulu'na Resim - Elişleri ve Beden Eğitimi öğretmeni olarak atanan Tonguç, Eskişehir'in düşmesi üzerine Ankara'ya döner, yarım kalan öğrenimini tamamlamak üzere Almanya'ya, Karlsruhe'deki Beden Güzel Sanatlar Okulu ve Beden Eğitimi Enstitüsü'ne devam eder.

Yurda dönüşte yeniden öğretmen okullarında çalışır. Cumhuriyet'le birlikte eğitimin değişik kademelerinde yönetci olarak çalışırken eğitim incelemeleri için sık sık Avrupa'ya gider. İtalya, İsviçre, Almanya, İngiltere, Fransa, Avusturya'da eğitim sistemlerini inceler.

Bütün bu birikimlerden sonra ülkenin eğitim sorununa dünyada tek örneği olan Köy Enstitüleri'yle çözüm bulan Tonguç, bilinen serüveni nedeniyle görevini bırakmak zorunda kalır.

Mehmet Cimi, Tonguç'u sıcak bir anlatımla insan yanıyla verirken ayrıntılarla da bir romana dönüştürüyor kitabını sanki. Zevkle okunan, Cumhuriyet'in eğitim sorununu büyük bir coşkuyla ele alan insanların yürekli, dürüst savaşımlarını verir **Ülkeyi Kucaklayan Adam**'da **Cimi**. Bu yalnız Tonguç'un öyküsü değil, okuma tutkusuyla dolu köy çocuklarının da bir öyküsüdür. Kendi gerçeğini unutmayan İsmail Hakkı Tonguç'un ülkenin savaş sonrası köylerindeki gerçeği kavraması zor olmaz. Onun okuma konusundaki sabrı,direnci bugün de çocuklarımıza örnek olacak bir çabadır. Kimi Türkçe kitaplarında yabancı yazarlardan alınan okuma uğruna verilen uğraşları anlatan güzel parçalar vardır. Bu parçalardan biri de bizim insanımızın, büyük bir eğitimcinin okuma çabasını anlatan bir yazı olsa çocuklarımız daha bir sevmez mi acaba okumayı? Ders kitaplarında çocuklarımız bizden birinin okumak için verdiği uğraşı okuduklarında onurlanacaklardır.

Ülkeyi Kucaklayan Adam'ı Tonguç'a gözü kapalı düşman olanların okumasını salık veririm öncelikle. İnsan sıcaklığını bilmeden, önyargılarla yaşayanların öğreneceği, karaladıkları bir insanın yaşamıyla yaptıkları arasındaki göz kamaştırıcı uyumu görerek etkileneceği çok şey var bu kitapta.

Yaşamı, suçlamalarla karartılmak istenen büyük eğitimcinin kırk yıl sonra bile hâlâ kendisiyle uğraşanlara yaşamıyla verdiği bir yanıttır bu kitap.●

** Tonguç Baba / Ülkeyi Kucaklayan Adam - Mehmet Cimi - Akyüz Yayınları - 1990 - 322 s.*

OPUS CCLX

ş. avni ölez

donmuş sevidən tren camlarına dayalı omuzlarla
kaskatı gecede tutup insanı vuran
yürek gücüne
uzanmak içeri aynalardan

bir çocuk sonra birçok çocuk
orada AÇ öldüler

masmavide bunca yeşill doğa kan emzirmede
düşün bahtsız el tutuklu kalem sürgün
yollara hiç bu denli dökülmedikti
savaşa hiç bu denli avuç açmadıydı gün

bir kadın ve sonra birçok kadın
orada AÇ öldüler

eski balalaykalardı bir sokak ötesini yürüdüğümüz
halkçası en şarkılı yerimizde ordulaşan
gün güne us yitikliğimiz işte
bu eski köpekler bizim köyde dolaşan

sonra bir adam ve sonra birçok adam
orada AÇ öldüler

susmuş yüzyıldan sonraki evrene dayalı umutlarla
üzgün kaçışın bir yerinde insanı saran
yürek gücüne
uzanmak içeri aynalardan

fabrika

İbrahim YILDIZ

minicik ellerde kalem
gözlerde makina
usa vuran öğrenme tutkusu
yüreği yakan sevda
kuraklığa su

tavlanır
kıvama gelir
kırmızı güller açar demirde
terimde demir kokusu
çeliklenme ellerimde

çelik nasıl akarsa potaya
sıçrar kıvılcımlar
yıldız yıldız uzaklara
yağar şıngır mıngır bereket
dağa taşa

ekmekten önce

korkular

● Perihan UYSAL

Bir şeyler var bu rüzgârda çocukluğumdan: Harman yerleri, döven, inatçılık sembolü Kırat ve yumuşak başlı Doru... Hepsi dansediyor karşımda.

Bir şeyler getiriyor bu rüzgâr çocukluğumdan. Alt üst edip anılar çuvalını salıveriyor gönlümün göğüne.

İnceden hüzünlü bir ses, - düğün günü havaya sıkılan kurşunlardan birinin sekmesi sonucu ölen Çerkez kızı, - gelini mi desem? - güzel Hanife'nin türküsünü söylüyor.

Kulağımdaki ses alıp götürüyor beni geçmişin gizemli bahçesine. Yaşamadığım zamanları yaşıyor, görmediğim insanları görüyorum bu sesle.

Boğazım düğüm düğüm, gözlerimde kara bulutlar... Kucağımda minik danaya vermek için topladığım sarmaşık otları. Koşum yarıda noktalanmış. Sevincim gölgeleniyor birden.

Nasıl da korkardım, ben de onun gibi ölürsem diye. Vurup utancın kafasına babama söylerdim: "Kurşun sıkmasınlar benim düğünümde." derdim. Acaba evlenmesem mi? Ama gelenekler, görenekler, toplum beni öyle koşullamış ki, evde kalmak korkusu, ölüm korkusunun tepesine taht kuruverirdi. Ne yardan, ne serden...

Tam gelinliğini giyip damatla Çerkez oyunları oynarken... Ne güzel olurdu Çerkez düğünleri. Kızlı - erkekli sabahlara dek eğlenirdik. Adetlerimize kaç - göç girmemişti daha. Şimdilerde biz de öğrenir olduk erkekten kaçmayı.

Hanife'nin düğünü, asmaların altında yapılan ablamın düğününe karışıyor. Yoksa ablam Hanife mi? Ablam tam 24 yaşında. Hanife de böyle geç mi evlenmişti acaba? İşte yine kurşun gibi bir korku saplandı içime. Ben de ablam gibi geç evlenirsem... "Evde kaldı." diyorlardı, "zaten Çerkez kızları geç evlenirmiş."

Geleneklere kızıyorum: Çocukluğumuzun, gençkızlığımızın sevinçlerini kıymık kıymık eden korkuları bize aşılayan geleneklere. Bunlara sıkı sıkı sarılanlara kızıyorum.

Bu rüzgârı seviyorum. Kızıma Hanife'yi, ablamı, kendimi anlatıyorum. Kızım kahkahalar gönderiyor korkularıma. Rüzgâr hızlanıyor.●

ŞİVE VE TAKLİT

ORHAN KEMAL

Sanat

ANDRE MALRAUX'YA GÖRE

Sanatta Bağımsızlık

ADNAN BENK

SU

Dünya Sanat İlâvesi

nîye dair

Sanat

O SAĞ HAF OYNARDI...

HALDUN TANER

KÖYÜN İÇİNDEN

Mahmut Makal

GERÇEK DUYGUSU

ADNAN BENK

HALICI KIZ FACİASI

SEMİH

Demagog

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Sarıyer çeşmesi

Sanat

DÜNYA

1907 de Adapazarında doğmuştur. İlk tahsilini orada, Robbert Paşa ... yapmış, bir müddet İstanbul Erkek Lisesinde okumuş, Bursa Lisesinden mezun olmuştur. Tahsile devam için Fransaya gidip 1½ sene Grenoble'da kalmıştır. İlk hikâyelerini Varlık gazetesinde yayınlamaya başlamıştır. İlk kitabı Semaver'i 1936 da bastırmış bunu Sarnıç ve Şahmerdan takip etmiştir. Diğer eserleri şunlardır: Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Havada Bulut, Kumpanya, Havuzbaşı, Son Kuşlar, Bir Takım İnsanlar (Roman). Şimdi Sevişme Vakti (şiirler).
Kayıp aranıyor (Roman) Alemdağda var bir yılan (Hikâyeler).
Geçen yıl Amerikanın M. Twain edebi derneğine fahri üye seçilmiştir.

O'NUN ARDINDAN DOSTLARI NELER DEDİLER ?

Said'i tanıyalı yirmi yıl oluyor. Bugün takdirle andığımız kitaplarından hemen hiçbirini yazmamıştı. Yalnız "Semaver"i, elden ele dolaşıyordu. O kitapta, ilk gençlik yıllarımızın âvareliklerine bir pay mı çıkarıyorduk nedir, hemen ısındık, Said'in tiryakisi olduk. O gün elele tutuşluk ve bu, son dakikalarına kadar sürdü gitti. "Uyanış" mecmuasının, şimdi hepsi de birer orta yaşlı insan olan genç yazarları arasında o da vardı "Genç hikâyeci" damgasını, son günlerine kadar acı bir gülümseme ile üzerinde taşıdı. Sonraları birkaç el değiştiren ve çeşitli kılıklara giren ilk "Ses" mecmuasında da Said'le beraberdik.

İlk tanıdığım günlerin Said'i ile son günlerin, ruhan hâlâ çocuk ve temiz, fakat bedenen çökmüş ihtiyarı arasında ne kadar da büyük fark var. Alın kırışmış saçlar seyrekleşmiş ve beyazlaşmış. Olduğundan en aşağı on, onbeş yaşlı ihtiyar görünen bir madde yığını. Huysuz, hırçın, geçimsiz...

Birbirimizi sevdiğimizden biran bile şüphe etmedim. Fakat her nedense birbirimizi iğnelemekten, kızdırmaktan pek hoşlanırdık. Keyifli zamanlarında gelir, bir hikâye yazdım, yirmi lira verirsen veririm, der; ve böylelikle, beni kızdırdığına masumca inanırdı. Onun bu neşesini yoketmeyi istemezdim.

Hayranlıklarımı söylediğim zaman da kızar görünürdü,

SAİT FA[...]

artık aram[...] değil..

İki yıl önce bir yazımda Sait Faik'i Nobel armağanına aday gösterebileceğimiz düşüncesini savunmuştum. Hatırlıyorum Sait bile o yazımla iyice eğlenmişti. Ama bugün de, ister sorsun, ister sormasınlar, Türkiyeden dünya edebiyat alanına hiç çekinmeden, korkmadan çıkarabileceğimiz tek yazar, tek bir sanatçı varsa, o da Sait Faiktir diyorum. Yarın belki başkaları da olacak, ama bugün yalnız o var. Ölmesi bir şeyi değiştirmez. Sait Faik için sarsılmaz inancımı bu sözlerimle belirtebildiğimi sanırım..

Oktay AKBAL

Sait'i sadece hikâyelerinden tanıyanlar, neslimizin en değerli hikâyecisini kaybettiler. Sait'i şahsen tanıyanların kaybı ise çok daha büyüktür; çünkü Sait ender rastlanan lezzette, kıvamda bir insandı. Hiçbir yapmacığı, hiçbir sahteliği olmıyan düpedüz bir insan, sanki kendi hikâyelerinden çıkmış bir insan. Toprak kokan, deniz kokan, içi yıldız dolu bir insan. Sevdiği dosta, uçan kuşa, havaya, suya, toprağa, herşeye bağlı bir insan. Ölümün lâfı edildi mi, hemen kaçardı. Onu en çok korkutan kelimeydi bu. "Yaşamak ne güzel" derdi, sık sık.

Neslimizin büyüklerinden biriydi.

Orhanın acısı yetmiyormuş gibi bu da mı gelecekti başımıza? Anlaşıldı: Ölüm, şimdi bizim neslin peşinde...

Cahit IRGAT

"Çok üzüldüm. Çok eski bir arkadaşımdı. Ölümü hikâyeciliğimiz için çok büyük bir kayıptır. Ne yapalım, elimizde eserleri var, onları okuyarak kendimizi avuturuz. Zaten eser verir bir adam, ölümüyle değil, ancak kitaplarının okunmamasiyle ölür. Şimdi biz, Sait Faik'e yaşıyor diye bakabiliriz."

Nurullah ATAÇ

"Sait Faik, ortaokuldan arkadaşımdı. O günlerde etrafına, hocalara, insanlara ve hayata karşı takındığı tavır, son çıkan hikâyesine ve o hikâyedeki havaya kadar aynı kaldı. Demek isterim ki Sait'in sanatı, bir çeşit mizaç, bir çeşit huy ve ahlâktı. Hayat onu hiç değiştirmedi demiyorum. Yaşı ilerledikçe ve İstanbuldan Anadolu yakasına doğru dahi ayrılmıyan, sökülmiyen günleri birbiri içinde eridikçe huylar, görüşler edindi. Hep belli adamlarla, belli şartlar içinde yaşayışı, olduğundan başka türlü görünmek zaruretini duyurdu ona.. Vakit vakit hikâyelerine de vurdu bu. Ancak çevresinden uzaklaştıkça açılan ve berraklaşan samimiliği, bütün sanat hayatının tema'sı olarak kaldı.

Sait, kendi başına bir evlât, kendi başına bir yurttaş, kendi başına bir insan olduğu gibi, kendi başına da bir sanatçı idi. Bunu erişilmez bir mümtaziyet saydığım için değil, onu en iyi belirtecek bir vasıf saydığım için söylüyorum.

O tekti ve tek kalacaktır."

İlhan TARUS

Onu az evvel toprağa verip döndük. Şimdi de Fikret benden onun hakkında bir şeyler yazmamı istiyor. Bu kadar çabuk, bu kadar sıcağı sıcağına ne yazılabilir? (Edebiyatımızın telâfisi imkânsız büyük kaybı!) mı diyelim? Ama o sevmezdi ki böyle şeyleri.

Sanatı?

Onun da sırası değil. Hem bu işi daha sonra, çok daha liyakatle yapacaklar elbette.

Peki?

Geriye kalıyor dostluğu. Buysa onu tanıyıp, şakalaşmamış olanlarca bile meçhulatları değil. Çünkü Sait, gizli kapaklı tarafı kalmamış, herkesçe bilinen bir insandı. İnsandı da değil, in[...]

DÜNYA SANAT İLÂVESİ

Her ayın 1 ve 15 inde yayınlanır

SAYI: 37   1 NİSAN 19[...]

Giulietta Masina ile Richard Basehart La Strada filminin aşağıda konuşmalarını okuyacağınız sahnesinde

«DELİ»NİN SÖYLEDİĞİ

La Strada - ikinci Bölüm

Tullio Pinelli'nin konuşmasından bir parça

La Strada filminde, sirklerde çalışan bir çiftin hayatı ele alınıyor. Zampano, köy köy dolaşan ve sinirleri kuvvetli yabani bir adamdır. Gelsomina'ya gelince, on bin liraya satın alınmış olan bu kız, o kadar saf, o kadar hayata bağlı, o kadar iyi niyetlidir ki, cahil Zampano'nun sirkte çalışan ve Deli diye tanınan başka bir soytarıyı öldürdüğü zaman, içinden isyan aklını oynatır. Zampano da kızı bırakıp gider. Federico Fellini'nin bu filmi İtalyan sinemasının şaheseri sayılıyor. Zampano rolünde Anthony Quinn ve bilhassa Gelsomina rolünde Giulietta Masina, başarılarıyla herkesi hayretler içinde bırakmışlardır. Filmin en can alacak bir noktasını, Gelsomina ile Deli'nin konuşmalarını okuyucularımıza sunuyoruz. Konuşmağa alışık olmıyan Gelsomina, burada, Deli'nin soruları karşısında, ilk defa düşünmeğe başlıyor.

— Gelsomina!

Gelsomina hafifçe titrer, sonra dışarıya bakmak için eğilir. Deli, elinde bir elektrik feneri, ona yaklaşmaktadır.

DELİ — Gelsomina! (Islık çalar) Uyan! (Güler) Uyuyor muydun? Ah! Hani senin yüzündeki güzellik de... Hele sokün! Yahu, ahır kokuyor burası!

Gelsomina, ona merak ve sadâkatle süzer, sonra, gözleriyle Zampano'yu arar.

DELİ — Yo!.. Seninki daha delikte.. Amma, belki yarın salıverirler.

GELSOMINA — Yarın mı?

DELİ — Belki? Yarın sabah (kendine bir sigara sararken etrafına bakınır. Sir'in bütün çadırları sökülmüştür) gidiyorlar!

GELSOMINA — (Ona sakin sakin bakarak) Doğrusuya kabahat sizdeydi. Zampano bir şey yapmamıştı ki size. Şu halde ne diye sizi salıverdiler, ha?

DELİ — Doğru, bir bakıma kabahat bendeydi... Amma, onun da allâhı vardı (Tükürür sigarayı dudaklarına götürür). Haydi inin oradan! (Gülmeğe başlar) Hem, onun önünde daha uzun yıllar var. Halbuki ben, ben yakında gebereceğim. Haydi, gel yanıma otur! Haydi canım, gelsene! Gel otur diyorum sana! [...]

[...]n tamo anda bir rüya görür: Oğlu kan içindedir! Nişanlısı da aynaya bakınca, kendini simsiyahlar giymiş görür. Böyle şeyler her gün oluyor, hem de en beklenmedik bir anda! Dinle beni. Ben küçüklüm, köyde papazın kızkardeşi vardı; şey derlerdi; kız yağmur duasını biliyor, derlerdi. Ben de duayı ondan öğrendim... Yedi kelime biliyin mi, tamam... Bir akşam, yedisini de söyleyiverdim: Birden pat, küt, sanki gün ışınıış derdin! Nasıl oluyor, görmek ister misin? (Tekrar gülmeğe başlar) Ha? (Güler) Biliyor musun, aslında böyle olması lâzım! Tuhaf bir yüzün olduğunu biliyor musun sen? Kimse kadın demez sana. Enginara benziyorsun.

GELSOMINA — Ben bilmiyorum. Zampano ile kalacak mıyım, kalmıyacak mıyım! Bizimle gelir misin diye sordular bana.

DELİ — Ne duruyorsun, gitsene! Böyle fırsat bir daha ele geçer mi! (Güler) Yarın Zampano'yu bir düşün artık: Hapisten çıkıyor, bir de bakıyor ki sen gitmişsin? Ne yarma herif! Hakiki bir yarma! Ne demek istediğini anladın senin: Onunla kalıp kalmıyacağını ben söyliyeyim istiyorsun? Bildim mi? (Güler) Hem başkası değil de beni (Islık çalar). Ben ne biliyo[...]

sin..

GELSOMINA — (Ağlar) Benim ne işim var bu dünyada?

DELİ — Benimle mi gelmek istiyorsun?

GELSOMINA — (Ağlar)

DELİ — Sana ip üstünde yürümeyi öğretirim! Yükseklere çıkarsın, bütün projektörler seni aydınlatır! Arabam,

(Devamı 4 üncüde)

TÜKENMEZ DOLMA KALEM DOLDURUL[...] KIRILMAZ CAM TAMİR EDİLİR. Y[...] YILINDA İKİYE KIRILMIŞ BİR ŞE[...] BİR PARÇASI KONUŞSAY[...]

Ozdemir [...]

Güleb'ın, varsın olmasın iten.
Bak alıştık, gülüyoruz.
İnelim merdivenlerden.
Bizi bekleyenler, bizi konuşanlar
Yaklaştığımızı görsünler
Aralarında.

Biz biliyoruz, ama söylemiyoruz.
Onlar da biliyor.
Ama belli ediyorlar bildiklerini.
Birincisi böyle sürdü, ikincisi..
[...] daha gelmiyecek, biliyoruz.
Biz biliyoruz olmadığını, ama var demiyoruz.
Onlar da biliyor ikincisini.
Hem olduğunu sanıyorlar..
Ama yok diyemiyorlar ona.
Biz bırakalım onları.

İnelim merdivenlerden.
Varsın olmasın çeken, aralarında.
Gözlerimizin içine bakalım.
Boyuna susalım.
Bilinen bir şey kalmasın ortada.
Bizi bekliyenler, bizi konuşanlar.
Yaklaştığımızı görsünler
Aralarında.
Bakmıyanlar durmasın görenlerin yanında.
Dolaşalım yanyana
İkiye kırılmamış bir şey gibi
Aralarında.

Olmadığımızı bilerek anlaşalım olmakta.
Konuşalım, gülelim, yanılalım
Durup bakalım.
Birinci böyle sürsün dışında
Yaşıyormuş gibi yapalım.

Özdemir Asaf'ın, bir iki güne kadar çıkacak olan "Dünya yüzüne" adlı ilk şiir kitabından (Yuvarlak Masa Yayınları)

Oktay RİF[...] YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI[...] Kazandı

Yeditepe'nin 1954 şi[...] müsabakasını, Oktay [...] "Karga ile Tilki" adl[...] ı kazanmıştır.

Sabahattin Eyüboğ[...] met Fuat, Vedat Günyo[...] Samettin Bozok, Asım [...] ve Adnan Benk'ten m[...]

40'lı yıllardan 70'li yıllara, gazetelerin sanat yaprakları / 3

● Ahmet ÖZER

dünya / sanat sayfası

Elimizdeki ilk sayı 28 Nisan 1953 tarihini taşır. Sayfa, günümüzün büyük ustalarından **Fikret OTYAM** tarafından hazırlanır. Sayfada **Özdemir Asaf** ve **Güzelson**'dan şiirler, **Fatih Rıfkı Atay, Haldun Taner, Adnan Benk, Semih Tuğrul**'dan yazılar yer alır. **"Köyün İçinden"** başlığı altında uzun süre sürecek yazıların ilki **Mahmut Makal**'ın imzasını taşır.

İkinci sayıda **Dağlarca**'dan **"Eski İstanbul"** şiiri, **Orhan Kemal**'den **"Ümit"** öyküsü yayımlanır. Ölümünün 3. yıldönümünde **Orhan Veli**'den **"dil"** yazısına yer verir.

15 günlük yayımlanan sayfanın üçüncü sayısı 16 Haziran 1953 tarihini taşır. **Alain**'den **"Edebiyat Üzerine Konuşma"**ya, **Saroyan**'dan **"Piyano"** öyküsüne **Suat Taşer**'den **"İstanbul'a Bak"**, **Özdemir Asaf**'tan **"Saçları"** şiirlerine yer verilir. **Orhan Peker** de **"Genç Ressamlardan Adnan Varınca"**yı tanıtır.

Dördüncü sayıda **"Köyün İçlnden"**in konuğu bu kez **Fikret Otyam**'dır. **Cahit Irgat**'la, **Faik Baysal**'dan şiirler, **Orhan Peker**'den desenlerin yer aldığı sayfada **Sait Faik**'le bir konuşma yayımlanır.

İzleyen sayıda **Orhan Kemal**'den **"Üçüncü Adam"** öyküsünün yanında **Suat Taşer** ve **Kâmran S. Yüce**'den şiirlere yer verilir. **Otyam, Fi-Ot** imzasıyla, o günlerde 20 yaşına giren **"Varlık"** üzerine yazar.

Altıncı sayıda **"Köyün İçinden"**in konuğu **Nusret Otyam**'dır. **Cahit Irgat**'ın, **Faik Baysal**'ın şiirlerinin yanında, **Cengiz Yörük**'ün öyküsüne rastlarız.

1 Ağustos 1953'te yayımlanan sayıda **Doğlarca**'dan, **Haldun Taner**'den ürünlere yer verilir. **"Sinemada Reallzm" Semih Tuğrul**'un kaleminden yansıtılır.

Sekizinci sayı, çeviri ağırlıklı bir sayı olur. **Paul Valery, Trlstan Tzara** ve **Mark Twain**'den ürünlere yer verilen sayıyı, **Adnan Berk** hazırlar. **Zihni Küçümen**, ölümünün 17. yıldönümünde **Federico Garcla Lorca**'yı tanıtır.

1 Eylül 1953'te yayımlanan sayıda, iki büyük ustanın **Fikret Otyam**'la **Orhan Peker**'in desenlerine yer verilir. Aynı sayfada **Başaran**'la, **Yaşar Kemal**'den şiirler sunulur.

Onuncu sayıda **Turan Erol**'un **"Su"** öyküsünü okuruz. **Orhan Kemal "Şive ve Taklit"** üzerinde durur. **"Yankılar"** bölümünde, **Fikret Otyam**, o dönemde izlediği sergilerle, yakın dostlarından anılara yer verir. Bu sayıda yapılan bir duyuruda sayfanın 1 ekim 1953'ten itibaren **"Dünya Sanat İlavesi"** olarak dört sayfalık yayımlanacağı belirtilir.

1 Ekim 1953'te, belirtilen 1.sayı yayımlanır. Sayfada şu imzalara rastlarız: **Yusuf Zlya Ortaç, Haldun Taner, Peyami Safa, Faik Baysal, Tarık Dursun K., Fikret Otyam,, Özdemir Asaf, Adnan Benk** ve **Bedrl Gider**.

2. sayıda **Melih Cevdet Anday**'dan **"Anılar"** yer verilir. **"Köyün İçinden"**in konuğu **Bedri Gider**'dir. **Fikret Otyam, Orhan Kemal, Nevzat Üstün** sayfada ürünlerine yer verilen diğer sanatçılar olurlar.

Üçüncü sayıda **Fikret Otyam, İbrahim Balaban**'ı, **"Sanayi-i Nefise ve Vali Kerim Efendi"**yi anlatır. **Orhan Peker**'den bir desenin yer aldığı sayfada **Fikret Ürgüp**, o günlerde yaşamını sürdüren **Sait Faik**'i özel yönleriyle tanıtır.

16 Kasım 1953'te yayımlanan 4. sayı **Orhan Veli** özel sayısı olur. Değişik kalemlerden anılan şairin dört şiirine de yer verilir. Aynı sayıda **Fikret Otyam**'ın desenleri sayfada önemli yer tutar.

"Kısa Hkâye Yarışması"nın açıldığı 1 Aralık tarihli sayıda, **Kaygusuz Abdal**'ın bir şiirine yer verilir.

6. sayıda **Orhan Arıburnu**'nun şiiri **"Mahkumlar"** adını taşır. **Nusret K. Otyam "Sanatçının Kaderl"**ni dile getirir. **Fakir Baykurt**'un **"Gülmek Eğlenmek"** başlığındaki yazısı **Fikret Otyam**'ın deseniyle yayımlanır. **Otyam**'ın bir başka yazısı **"Yarenlik"** adını taşır.

Fakir Baykurt, Fikret Otyam, Adnan Benk, Cengiz Yörük'ün ürünlerine yer verilen 7. sayıda **"Okuyucu Mektupları"** köşesi açılır. Bu bölümde **Subutay Karahasanoğlu** ile **Bedri Gider**'in mektupları yer alır.

8. sayıda **Montaigne**'in denemeleri **Sabahattin Eyuboğlu**'nun çevirisiyle yayımlanır. **Adnan Benk**'in **Peyami Safa**'ya yanıtının yer aldığı sayfada **Subutay Karahasanoğlu**'nun şiiri, **Bedrl Rahmi**'nin deseni yayımlanır.

Muzaffer Buyrukçu'nun **"Yalova Kaymakamı"**, **Fakir Baykurt**'un **"Dut Dalı ve Gazlno"** yazıları 9.sayının ürünleri olurlar.

10. sayıda **"Yarenlik"** başlığındaki köşedeki yazısı **'Sahtecller"** adını taşır. **Kâmran S. Yüce**'nin **"Gölge"** adlı şiirinin yer aldığı sayıda ünlü besteci **Bela Bortok** ayrıntılı bir şekilde tanıtılır.

"Dünya Sanat Sayfası"nın ilgi çeken ürünlerinden bir bölümü ise şöyle sıralanır: 14. sayıda yer alan **"Söz Açınca"** şiiri **Sait Faik**'in imzasını taşır. 15. sayıda **W. Saroyan** tanıtılır. 16. sayı ise o günlerde yitirdiğimiz **Sait Faik** üzerine hazırlanır. Pek çok dostunun kaleminden ünlü öykücümüz anlatılır.

17. sayıda ise, sayfanın açtığı **"öykü yarışması"** sonuçları açıklanır. **Erdoğan Tokmakçıoğlu "Çocuğun Biri"** adlı öyküsüyle birinciliği alır. Ürün, öyküyü birinci seçen seçici kurul üyelerince değerlendirilir. Ardından gelen sayıda **Tokmakçıoğlu, Ziyad Nemli**'nin sorularına yanıt verir. 21. sayıda ise **"Modern Sanatın Babası" Cezanne** tanıtılır. Bu sayıdan itibaren **Nurullah Ataç**'ın yazıları düzenli olarak sayfada yer alır. **Ataç**'ın 23. sayıdaki yazısı **Nobel üzerine** kurulur.

25. sayıda **Mustafa Baydar**'ın **Ziya Osman Saba**'yla yaptığı söyleşi yayımlanır. Bu sayıyla (1 Ekim 1954) **"sanat eki"** ikinci yaşına basar. **Baydar**, izleyen sayılarda bu diziyi; **Behçet Necatigil, Asaf Halet Çelebi, Zeki Ömer Defne, Melih Cevdet Anday**'la sürdürür. 32. sayıda **Plerre Loti**'nin bir mektubuna yer verilir. Aynı sayıda **Şinasi Özdenoğlu "Yenl Yılın Eşiğinde Türk Şiirl"**ni değerlendirir.

36. sayıda **Fikret Otyam** o günlerde hasta olan **"Tarancı'ya İlgi"**nin esirgenmemesini diler.

37. sayıda **"1955 Yeditepe Şiir Ödülü"**nü alan **Oktay Rifat**, bir fotoğrafıyla verilir. 1 Nisan 1955'te yayımlanan bu sayı elimizdeki son sayı olur. **"Dünya Sanat Sayfası"** da o yıllardan bir sanat rüzgârı estirerek yazın tarihimizdeki yerini alır. Bu sayfalardan göveren coşkunun yıllar sonra da olsa bütün tazeliğini koruduğu bir gerçektir.●

bahriye üçok inceleme ve araştırma ödülü

Ülkemizin çağdaşlaşması adına, demokrasi, insan hakları, laiklik, bilim ve politika alanlarında büyük hizmetleri olan ve bu uğurda yaşamını yitiren Doç. Bahriye Üçok'un anısına bir inceleme ve araştırma ödülü konmuştur.

Ödül koşulları:

1- Ödül Atatürkçülük, kadın hakları ya da laiklik konularında yayımlanmış ya da yayıma hazır bir yapıta verilecektir.

2- Ocak 1991 - Mart 1992 tarihleri arasında gazete ve dergilerde yayımlanmış, kitap olarak basılmış ya da yayıma hazır dosyalarla koşullara uygun bir yapıtı aday gösterebilir.

3- Seçici kurul, gerekli gördüğünde koşullara uygun ancak ödüle aday gösterilmemiş inceleme ve araştırmaları da değerlendirmeye alabilir.

4- Ödüle katılacak dosyalar makine yazısı ile yazılmış ya da iyi okunabilen bir fotokopiyle çoğaltılmış olacaktır.

5- Yapıtlarda sayfa sınırlaması aranmayacaktır.

6- Adaylar, ödüle gerçek adla katılacaklardır, inceleme - araştırma takma adla yayımlanmış olsa bile, istenilen özgeçmişte gerçek ad belirtilecektir.

7- Ödüle katılan yapıtlar geri verilmeyecektir.

8- İnceleme - araştırma 8 (sekiz) adet Gülçin Üstüntaş P. K. 66 52001 ORDU adresine bir katılım belgesi ve ürün sayısınca özgeçmişle birlikte gönderilecektir.

9- Ödüle katılacak yapıtlar en geç 1 Nisan 1992 tarihinde postaya verilmiş olacaktır.

10- Ödüle yalnız bir BİRİNCİLİK verilecektir. Birinci seçilen yapıtın sahibine bir plaket ve 3.000.000.- TL. tutarında parasal ödül verilecek, ödül Sn. Üçok'un kızı Kumru Üçok tarafından yürütülecektir.

11- Ödül sonuçları 1992 Mayıs ayının ilk haftasında Bahriye Üçok'un doğum yeri olan Ordu'da açıklanacak ve ödül, Üçok'un doğum günü olan 10.05.1992'de aynı kentte SHP Ordu İl yönetimince düzenlenecek etkinlikler içinde bir törenle verilecektir.

12- Ödül seçici kurulu: (Soyad dizisine göre) Prof. Nermin Abadan Unat, Oktay Akbal, Doç. Ayşe Ayata, Prof. Hicri Fişek, Ertuğrul Günay, Suphi Karaman, Prof. Dr. Türkan Saylan.

kollarımda güneş

Necmettin ÇAKIR

bulutum düşümde sağanak sağanak yağmur
bir ulu yol sarp kayadan geçen
türkülerle bezenmiş
üstüne yıldızlar inmiş
gecenin penceresinde umut
zaman tünelinde akarsu
bir sevdayım şimşeklerin atında
tarlalar boyu başak başak

gerçeğimdir / yüreğimde ah vatanımsı sancılar
ben bülmülüm zulmün altın kafeslerinden firari
çeliğin sesidir / geçer şafakları özgür şarkılar
damla damla ışıyan güllere gönüldeş
yakarım karanlığı kollarımda güneş

kültür - sanat olayları haberler

Derleyen:
M. Reşat SÜMERKAN

SERGİ

● **Yurdanır Arıkan**'ın 29 kasın günü **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde açılan 2. kişisel yağlıboya ve dekoratif süsleme resim sergisi 13 aralıkta sona erdi.

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde 14 aralık günü de **Ferda Sümer**'in suluboya resim sergisi açıldı. Bu sergi 26 aralık'a kadar izlendi.

● Ilkokul çağı öğrencilerinden oluşan **"Atelye Nar"** grubu, **Hamamizade Kültür Merkezi**'nde 21 aralık günü **"Natürmort"** çalışmalarını sergilemeye başladı.

● **İbrahim Çiftçioğlu** 24 aralıkta **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi**'nde özgün baskı resim sergisini açtı.

● **Osman Zeki Demirkale**, ilk kişisel yağlıboya resim sergisini 27 aralık günü **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde gerçekleştirdi.

TİYATRO

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu** aralık ayı ilk onbeş günü **"Genç Osman"** oyununu izletirken, 17 aralıktan başlayarak **"Derya Gülü"**nü ay sonuna kadar oynadılar. Tüm aralık ayı boyunca sık aralıkla **"Besmele"** adlı oyun sahnelenirken, **Hüseyin Kazaz Sahnesi**'nde de 3 ve 10 aralık tarihlerinde **"Kuş"** adlı eser sunuldu.

● 12 aralık günü **Abdullah Şahin - Nokta Tiyatrosu "Hayrola - Karyola"** adlı 2 bölümlük müzikli güldürü ile kentimizdeydi. Yazanı ve yöneteni **Ferhan Şensoy** olan oyun, KTÜ A.K.M.'de sunuldu.

● Üniversite sahnesindeki bir başka oyun da **Cahit Tamer - Ercan Yazgan Tiyatrosu**'nun **"Burası T. Ö.rkiye"** adlı yapıtıydı. **Gani Müjde**'nin yazdığı bu 2 bölümlük politik güldürü, 22 aralık günü sahnelendi.

KONFERANS

● **Prof. Dr. Mümtaz Soysal, İnsan Hakları Haftası** nedeniyle 11 aralık günü **Hamamizade Kültür Merkezi**'nde bir konferans verdi.